

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. วิวัฒนาการของวิทยุกระจายเสียงในประเทศไทย

ประเทศไทยได้เริ่มทดลองส่งวิทยุกระจายเสียงเป็นครั้งแรก เมื่อปีพุทธศักราช 2470 โดยพลเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าบุรฉัตรไชยากร กรมพระกำแพงเพชร อัครโยธิน เสนาบดีกระทรวงคมนาคมในสมัยนั้น ทรงนำเครื่องส่งขนาด 200 วัตต์ กลับมาจากการประชุมสากลไปรษณีย์ที่ยุโรป และทำการทดลองส่งออกอากาศที่วังบ้านดอกไม้ ถนนหลวง (ระหว่างถนนราชจักรกับถนนบริพัตร) ในกรุงเทพมหานคร ทรงทดลองส่งเสียงพูด และเสียงดนตรีออกอากาศด้วยพระองค์เองโดยทรงเป็นทั้งช่างและผู้ประกาศ ขณะเดียวกันก็รับสั่งให้กองช่างวิทยุ กรมไปรษณีย์โทรเลข ทดลองส่งวิทยุกระจายเสียง ด้วยเครื่องส่งวิทยุโทรศัพท์จากตึกกรมไปรษณีย์โทรเลขหลังเก่าปากคลองโอ่งอ่าง หน้าวัดราชฎครุฑบุรณะ (ปัจจุบันรื้อทิ้งไปแล้ว เป็นบริเวณทางลาดขึ้นสะพานสมเด็จพระปกเกล้าฯ) กองช่างวิทยุ กรมไปรษณีย์โทรเลข ได้เริ่มทดลองเป็นงานประจำเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม พุทธศักราช 2471 โดยใช้ชื่อว่า "4 พี.เจ." (HS 4 PJ) ต่อมาได้ย้ายไปดำเนินการที่วิทยุศาลาแดง (มุกถนนวิทยุติดกับถนนพระราม 4) และเปลี่ยนชื่อเป็น "2 พี.เจ." (HS 2 PJ) ¹

เนื่องจากผลการรับฟังไม่ดีเท่าที่ควร กองช่างวิทยุ กรมไปรษณีย์โทรเลข จึงได้เริ่มทดลองใช้คลื่นยาวขนาด 320 เมตร กำลังส่ง 1,000 วัตต์ สำหรับการรับฟังในประเทศและใช้ชื่อว่า "หนึ่ง หนึ่ง พี.เจ." (HS 11 PJ) ส่วนคลื่นสั้นที่ทดลองอยู่ ยังคงใช้สำหรับการส่งไปต่างประเทศ

เมื่อการรับฟังวิทยุกระจายเสียงเป็นที่นิยมแพร่หลายในหมู่ประชาชนมากขึ้น กรมไปรษณีย์โทรเลขจึงได้จัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงขึ้น ที่บริเวณทุ่งนา หน้าโอเต้ลพญาไท (บริเวณหน้าโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าในปัจจุบันอาคารส่งกระจายเสียงยังคงมีอยู่) โดยใช้เครื่องส่งที่สั่งซื้อจากต่างประเทศกำลังส่ง 2,500 วัตต์ ความยาวคลื่น 350 เมตร หรือความถี่ 857 กิโลเฮิรตซ์ ส่งออกอากาศเป็นปฐมฤกษ์ เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2473 ซึ่งตรงกับวันพระราชพิธีฉัตรมงคลโดยได้ถ่ายทอดเสียงอัญเชิญกระแส

¹ เสงี่ยม เผ่าทองสุข "ประวัติวิทยุกระจายเสียงในประเทศไทย", ในวันวิทยุกระจายเสียงครบรอบ 60 ปี (กรุงเทพมหานคร : กรมประชาสัมพันธ์, 2533) : หน้า 16

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 จากพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ในพระบรมมหาราชวัง มาตามสายเข้าเครื่องส่งที่พญาไท กระจายเสียงออกไป นับเป็นการเปิดการกระจายเสียงอย่างเป็นทางการครั้งแรก หลังจากทดลองมาเป็นเวลา 3 ปี กระแสพระราชดำรัส ซึ่งถือเป็นประวัติศาสตร์ของวิทยุกระจายเสียงไทย มีความว่า "การวิทยุกระจายเสียงที่ได้เริ่มจัดขึ้นและทำการทดลองตลอดมานั้น ก็ด้วยความมุ่งหมายว่าจะส่งเสริมการศึกษา การค้าขาย และการบันเทิงแก่พ่อค้า ประชาชน เพื่อควบคุมการนี้ เราได้ให้แก่พระราชบัญญัติที่ได้ประกาศใช้เมื่อเดือนกันยายนแล้ว และบัดนี้ได้ส่งเครื่องกระจายเสียงอย่างดีเข้ามาตั้งที่สถานีวิทยุโทรเลขพญาไทเสร็จแล้ว เราจึงขอถือโอกาสสั่งให้เปิดใช้เป็นปฐมฤกษ์ตั้งแต่นี้เป็นต้นไป"

สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งแรกที่เกิดขึ้นนี้ เรียกว่า สถานีวิทยุกรุงเทพที่พญาไท (Radio Bangkok at Phayathai) ซึ่งต่อมาหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2475 กิจการวิทยุกระจายเสียงได้โอนมาขึ้นอยู่กับสำนักงานโฆษณาการ (เปลี่ยนชื่อต่อมาเป็นกรมโฆษณาการและกรมประชาสัมพันธ์ในปัจจุบัน) และได้เปลี่ยนชื่อสถานีวิทยุกรุงเทพที่พญาไทเป็น "สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย" เมื่อวันที่ 1 มกราคม พุทธศักราช 2484 นับเป็นสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งชาติมาตราบเท่าทุกวันนี้ ต่อมาแผนกช่างวิทยุ กรมไปรษณีย์โทรเลข ได้ทดลองส่งวิทยุกระจายเสียงอีกครั้งที่ตึกกรมไปรษณีย์โทรเลขหลังเก่าส่งออกอากาศเมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พุทธศักราช 2489 ด้วยความถี่ ระบบ เอ.เอ็ม. 950 กิโลเฮิรตซ์ และคลื่นสั้น 4755 กิโลเฮิรตซ์ 5955 กิโลเฮิรตซ์ และ 7022 กิโลเฮิรตซ์ พร้อมกัน โดยมีกำลังส่งเครื่องละ 500 วัตต์ ทำให้สามารถรับฟังได้ทุกจังหวัดทั่วประเทศไทย วิทยุทดลอง 1 ป.๕. นี้จึงนับเป็นสถานีวิทยุแห่งแรกที่ส่งกระจายเสียงควบคู่กับสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ต่อมาจึงมีสถานีวิทยุ ร.ค. ของกรมการรักษาดินแดน กระทรวงกลาโหมเกิดขึ้น โดยใช้เครื่องส่งของโรงเรียนช่างกลปทุมวัน และได้มีการจัดตั้งสถานีวิทยุเพิ่มขึ้นอีกมากมาย ทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัดโดยส่วนราชการต่าง ๆ เป็นเจ้าของ สถานีเหล่านี้ส่วนหนึ่งกำลังอยู่ระหว่างการดำเนินการจัดตั้งซึ่งคาดว่าจะมีจำนวนสถานีที่ออกอากาศแล้ว ไม่ต่ำกว่า 400 สถานี ²

² สุรินทร์ แปลงประสพโชค, "วิทยุกระจายเสียงวันนี้" ใน วันวิทยุกระจายเสียงครบรอบ 60 ปี (กรุงเทพมหานคร : กรมประชาสัมพันธ์ 2533) : หน้า 90-109

สำหรับการกระจายเสียงภาคต่างประเทศ ก็ได้พัฒนาจากการทดลองวิทยุคลื่นสั้น ซึ่งผลการรับฟังภายในประเทศไม่ติดังกล่าว โดยดำเนินการทดลองที่สถานีวิทยุศาลาแดง ต่อมากรมประชาสัมพันธ์ได้ตั้งสถานีเครื่องส่งวิทยุกระจายเสียงที่ชอยอารีย์ และในปี พุทธศักราช 2495 ได้รับงบประมาณซื้อเครื่องส่งวิทยุกระจายเสียง สำหรับใช้ภาคต่างประเทศ ความถี่ 11,910 กิโลเฮิร์ต กำลังส่ง 50 กิโลวัตต์ มาดำเนินการติดตั้งที่ชอยอารีย์ แล้วเสร็จเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พุทธศักราช 2496 จึงเริ่มส่งกระจายเสียง สำหรับผู้ฟังต่างประเทศอย่างจริงจังตั้งแต่นั้น ^๓

นอกจากนั้นในปีพุทธศักราช 2495 กรมโฆษณาการยังได้ซื้อเครื่องส่งวิทยุระบบ เอฟ.เอ็ม. จำนวน 2 เครื่อง ความถี่ 95.0 เมกกะเฮิร์ตซ์ กำลังส่ง 250 วัตต์ เข้ามาด้วย และได้ใช้เครื่องส่งนี้ส่งกระจายเสียงรายการจากกรมประชาสัมพันธ์ไปยังเครื่องส่งที่ชอยอารีย์แทนการส่งเสียงทางสายเพราะมีเสียงรบกวนโดยได้ดำเนินการอย่างจริงจัง เมื่อปีพุทธศักราช 2499 จึงถือเป็นการเริ่มต้นของการกระจายเสียงในระบบ เอฟ.เอ็ม. ในประเทศไทย ในขณะเดียวกันเมื่อปีพุทธศักราช 2495 รัฐบาลได้ริเริ่มกิจการวิทยุโทรทัศน์ขึ้น โดยจัดตั้งเป็นบริษัทไทยโทรภาพ จำกัด ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นบริษัทไทยโทรทัศน์ จำกัด (ปัจจุบันคือองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย) ขณะที่การก่อสร้างสถานีโทรทัศน์ที่วังบางขุนพรหมยังไม่แล้วเสร็จ บริษัทไทยโทรทัศน์ จำกัด จึงได้ตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงททท. ขึ้นส่งกระจายเสียงโดยมีธุรกิจโฆษณาตั้งแต่วันที่ 31 มกราคม พุทธศักราช 2497 วิทยุททท. ได้ริเริ่มส่งกระจายเสียงระบบเอฟ.เอ็ม. ขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อวันที่ 2 มกราคม พุทธศักราช 2500 ซึ่งถือว่าการส่งวิทยุกระจายเสียงในระบบ เอฟ.เอ็ม. อย่างเป็นกิจลักษณะเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ต่อมาได้พัฒนาระบบการส่งเป็นระบบสเตอริโอ และมีการแข่งขันในการปรับปรุงคุณภาพเสียงกันอย่างมากมาย โดยวิทยุในระบบ เอฟ.เอ็ม. นี้ จะเน้นในเรื่องของความบันเทิงเป็นส่วนใหญ่เพราะให้คุณภาพเสียงที่ดีกว่าระบบ เอ.เอ็ม.

^๓ นางเยาว์ อรรถสิทธิ์, 25 กุมภาพันธ์ วันวิทยุกระจายเสียงไทย (กรมประชาสัมพันธ์, 2523) เอกสารโรเนียว

สถานีวิทยุท้องถิ่น

จากจุดเริ่มต้นของการส่งวิทยุกระจายเสียง จะเห็นได้ชัดเจนว่าได้ดำเนินการในลักษณะที่เป็นวิทยุส่วนกลาง คือ พยายามที่จะส่งให้ครอบคลุมพื้นที่ให้ได้กว้างไกลที่สุด แต่ก็ยังมีปัญหาในการรับฟังข่าวสารอยู่ไม่ใช่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ห่างไกล แนวความคิดในการขยายวิทยุกระจายเสียงออกไปสู่ท้องถิ่นจึงได้เกิดขึ้น และนำไปสู่การพัฒนาวิทยุท้องถิ่นขึ้นในประเทศไทยโดยหลายหน่วยงานดำเนินการ

ในปีพุทธศักราช 2481 กรมโฆษณาการได้ริเริ่มการจัดตั้งโฆษณาการเขต 1 ขึ้นที่จังหวัดหนองคาย และต่อมาในปีพุทธศักราช 2497 ได้จัดตั้งประชาสัมพันธ์ภาคใต้ ขึ้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี พร้อมกับจัดตั้งสถานีวิทยุขึ้นที่ถนนคอนนง อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ชื่อว่า สถานีวิทยุกระจายเสียงประชาสัมพันธ์ภาคใต้ เปิดทำการเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม พุทธศักราช 2498 นับเป็นสถานีวิทยุกระจายเสียงในต่างจังหวัดเป็นแห่งแรก^๕ สถานีวิทยุแห่งนี้เริ่มจากการถ่ายทอดรายการจากส่วนกลาง และได้เริ่มรายการเป็นของตัวเองขึ้นเป็นลำดับจนถึงปีพุทธศักราช 2505 ได้มีการแบ่งส่วนราชการในกรมประชาสัมพันธ์ใหม่ ให้แต่ละเขตเป็นกอง กองประชาสัมพันธ์ เขตสุราษฎร์ธานี จึงได้เปลี่ยนเครื่องส่งใหม่ใช้ความถี่ 1,210 กิโลเฮิรตซ์ กำลังส่ง 10 กิโลวัตต์ ออกอากาศอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม พุทธศักราช 2505 และเริ่มมีโฆษณาในภาคกลางวัน (ใช้ชื่อว่า ปชส. 5) และภาคค่ำ (ใช้ชื่อว่า ปชส. 6) ส่วนภาคเช้ายังคงถ่ายทอดจากส่วนกลางเช่นเดิม^๖ (สำหรับ วิทยุ ปชส. 1 - 4 ตั้งอยู่ที่กรมประชาสัมพันธ์เป็นการกระจายเสียงในช่วงว่างจากการกระจายเสียงปกติ ของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย โดยใช้เป็นห้องส่ง เครื่องส่งเดียวกัน เพียงแต่เปลี่ยนชื่อสถานีเพราะมีโฆษณา โดย ปชส. 1 - 4 ส่งกระจายเสียง เช้า - สาย - บ่าย และค่ำ โดยลำดับ)

^๕ สุวิทย์ หวังภูษเคนทร์ "งานบริการโทรทัศน์ของกรมประชาสัมพันธ์" ใน 50 ปี กรมประชาสัมพันธ์ (กรุงเทพมหานคร : กรมประชาสัมพันธ์ , พฤษภาคม 2526) : หน้า 7

^๖ ประสม บุรณะเหตุ , "การพัฒนาของสถานีวิทยุกระจายเสียง กองประชาสัมพันธ์เขตสุราษฎร์ธานี หรือ ปชส. 5 - 6 " สารสิน ปชส. 5 - 6 ฉบับสคส.2506 (กองประชาสัมพันธ์เขตสุราษฎร์ธานี , 2506) : หน้า ก-ง

นอกจากนี้กองประชาสัมพันธ์ในแต่ละเขต ก็ริเริ่มจัดตั้งสถานีวิทยุท้องถิ่นเช่นเดียวกัน จนถึงปัจจุบันกรมประชาสัมพันธ์มีสถานีที่จัดตั้งแล้ว และกำลังอยู่ระหว่างการจัดตั้งในส่วนภูมิภาค รวมทั้งสิ้น 120 สถานี

สถานีวิทยุท้องถิ่นอีกลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นคือวิทยุ ปชส. 7 เป็นสถานีวิทยุที่กรมประชาสัมพันธ์ได้ริเริ่มจัดตั้งขึ้นเพื่อบริการข่าวสารสำหรับผู้ฟังในเขต กรุงเทพฯ - ธนบุรี ซึ่งเป็นเมืองหลวง ตั้งห้องส่งอยู่ที่ใต้สะพานสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า ผังธนบุรี นายประพจน์ สาครบุตร อดีตผู้ประกาศของวิทยุ ปชส. 7 เล่าให้ฟังว่าได้ส่งออกอากาศครั้งแรกเมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม พุทธศักราช 2502 เดิมชื่อ สถานีวิทยุ ปชส. 7 เทศบาลนครธนบุรี มีกำลังส่ง 1 กิโลวัตต์ ตั้งขึ้นตามนโยบายของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เพื่อเสนอข่าวสารท้องถิ่นให้ได้ทราบอย่างรวดเร็ว ต่อมาเทศบาลนครกรุงเทพเห็นความสำเร็จของการกระจายข่าว จึงขอเข้าร่วมงานด้วย โดยจัดสรรงบประมาณอุดหนุนประจำปี และเปลี่ยนชื่อสถานีว่าสถานีวิทยุ ปชส. 7 เทศบาลนครกรุงเทพ - ธนบุรี มีนายสถานีวิทยุคนแรกคือ นายเฉลิม จุโลทัย ซึ่งเป็นข้าราชการกรมประชาสัมพันธ์ การบริหารงานประกอบด้วย นายกเทศมนตรี เป็นประธาน และอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์เป็นรองประธานโดยมีกรรมการจากข้าราชการกรุงเทพมหานครและกรมประชาสัมพันธ์ จำนวนเท่า ๆ กัน

การส่งกระจายเสียงภาคเช้า เริ่มตั้งแต่ 6.00 - 12.00 น. และภาคบ่าย เริ่มตั้งแต่ 14.00 - 22.00 น. โดยใช้ความถี่ 910 กิโลเฮิรตซ์ ออกอากาศภาษาไทย และความถี่ 846 กิโลเฮิรตซ์ ออกอากาศภาษาจีน (ภายหลังยกเลิกไป) ต่อมาสถานีแห่งนี้ได้โอนไปขึ้นอยู่กับกรุงเทพมหานคร และใช้ชื่อว่า สถานีวิทยุกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน⁶ อย่างไรก็ตามสถานีวิทยุแห่งนี้นับเป็นสถานีที่มีจุดมุ่งหมายเบื้องต้นเป็นการบริการผู้ฟังในเขตชุมชนเมืองอย่างเห็นได้ชัดเจน

"วิทยุประจำถิ่น" (วปถ) และวิทยุ "กิจการวิทยุกระจายเสียง" (กวล) เป็นวิทยุกระจายเสียงท้องถิ่นอีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของกองการสื่อสาร กรมการทหารสื่อสาร กองทัพบก พันโทชาญ สุกใส ซึ่งเป็นผู้ที่ได้ดำเนินการมาตั้งแต่ต้นได้กล่าวถึงรายละเอียดไว้ดังนี้⁷

⁶ สัมภาษณ์ ประพจน์ สาครบุตร , หัวหน้างานกระจายเสียง สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย , 9 กันยายน 2533

⁷ สัมภาษณ์ พันโทชาญ สุกใส , หัวหน้าแผนกซ่อมบำรุง กองการสื่อสาร กรมการทหารสื่อสาร กองทัพบก , 9 กันยายน 2533

แนวความคิดในการจัดตั้งสถานีวิทยุประจำถิ่นหรือ วปถ. เกิดขึ้นโดยพันเอกสาส์น ปาลกุล หัวหน้ากองการสื่อสารที่ต้องการพัฒนาเจ้าหน้าที่ซึ่งมีภาระหน้าที่ในการส่งวิทยุโทรเลขให้สามารถพัฒนาเครื่องมือดังกล่าวมาส่งเป็นวิทยุกระจายเสียง ประกอบกับมีเจ้าหน้าที่อยู่ในหน่วยงานต่างจังหวัดทั่วประเทศสามารถที่จะหมุนเวียนมาฝึกงานได้ นอกจากนั้น ยังเห็นถึงความสำคัญของวิทยุกระจายเสียงในการส่งข่าวสารไปสู่ประชาชนจำนวนมากและรวดเร็ว

พันเอกสาส์น ปาลกุล ได้ริเริ่มตั้งสถานี วปถ. ขึ้นเป็นแห่งแรก เมื่อปีพุทธศักราช 2498 ที่บริเวณกรมการทหารสื่อสาร สะพานแดง บางซื่อ ส่งกระจายเสียงในระบบ เอ.เอ็ม. ความถี่ 1043 กิโลเฮิรตซ์ กำลังส่ง 1 กิโลวัตต์ โดยส่งกระจายเสียงเป็นภาษาถิ่น 4 ภาค คือ ภาคเหนือ อีสาน กลาง และภาคใต้ เพื่อให้เข้าถึงผู้ฟังเป้าหมาย เพราะมีประชาชนจากภาคต่าง ๆ อพยพเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ การกระจายเสียงเป็นที่สนใจของผู้ฟัง จึงได้มีการขยายไปจัดตั้งที่จังหวัดเชียงใหม่เป็น วปถ. 2 อีกแห่งหนึ่ง

ต่อมาในปีพุทธศักราช 2503 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปในจังหวัดภาคใต้ โดยเสด็จพระราชดำเนินทางรถไฟถึงชุมพรแล้วเสด็จพระราชดำเนินต่อไปโดยทางรถยนต์ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่ได้ทราบและเฝ้ารับเสด็จ กองการสื่อสารจึงได้สร้างเครื่องส่งระบบ เอ.เอ็ม. คลื่นยาวโดยดัดแปลงจากเครื่องส่งวิทยุโทรเลข (C.W) จำนวน 3 ชุด ทำการออกอากาศล่วงหน้าในพื้นที่จังหวัดละ 7 วัน วันละ 5 - 6 ชั่วโมง โดยส่งออกอากาศรายการข่าวและเพลงพระราชนิพนธ์ปรากฏว่าเป็นที่สนใจของประชาชนทั่วภาคใต้มาดูแลการส่งกระจายเสียง และเฝ้ารับเสด็จอย่างคับคั่ง หลังจากนั้นจังหวัดต่าง ๆ หลายจังหวัดจึงได้เรียกร้องให้มีการจัดตั้งวิทยุวปถ. ขึ้น เพื่อออกอากาศให้ข่าวสารท้องถิ่น และข่าวสารจากส่วนกลางแก่ประชาชนโดยได้มีการจัดตั้งสถานีวิทยุวปถ. ขึ้น รวมทั้งสิ้น 16 สถานี คือ วปถ. 1 กรุงเทพฯ วปถ. 2 เชียงใหม่ วปถ. 3 นครราชสีมา วปถ. 4 ท่งสง วปถ. 5 หาดใหญ่ วปถ. 6 อุบลราชธานี วปถ. 7 อุดรธานี วปถ. 8 กระจุกแบน วปถ. 9 นครสวรรค์ วปถ. 10 เชียงราย วปถ. 11 ลำปาง วปถ. 12 ขอนแก่น (วปถ. 13 ไม่มีเพราะถือเป็นเลขไม่ดี) วปถ. 14 อุดรดิตถ์ วปถ. 15 ชุมพร วปถ. 16 ยะลา และวปถ. 17 ตรัง ปัจจุบัน วปถ. ที่ 1 และ 11 ได้ยกเลิกไปแล้ว วปถ. 8 ได้โอนกิจการไปให้กองพันทหารสื่อสาร กองบัญชาการทหารบกดำเนินการแทน ขณะเดียวกันก็ได้จัดตั้งสถานี กวส. (กิจการวิทยุกระจายเสียง) ขึ้นอีก 5 สถานีคือ กวส. 1 สุรินทร์ กวส. 2 แพร่ กวส. 3 สกลนคร กวส. 4 พะเยา และ กวส. 5 บ้านไผ่ รวมสถานีท้องถิ่นที่กองการสื่อสารรับผิดชอบในปัจจุบัน 18 สถานี

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าวิทยุกระจายเสียงในประเทศไทย ได้มีการขยายการจัดตั้งทั้งในส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง โดยมีจำนวนที่ กบว. ได้อนุมัติให้จัดตั้งไปแล้วทั้งสิ้นจนถึงพุทธศักราช 2534 จำนวน 488 สถานี เป็นสถานีในระบบ เอ.เอ็ม 200 สถานี และระบบ เอฟ.เอ็ม 288 สถานี จำนวนนี้ส่วนหนึ่งกำลังอยู่ระหว่างการจัดตั้งอยู่ โดยสถานีทั้งหมดอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร 76 สถานี และอยู่ในต่างจังหวัด 401 สถานี นอกจากนี้ยังมีวิทยุเคลื่อนที่เฉพาะกิจของกองทัพบกอีก 11 สถานี สถานีวิทยุกระจายเสียงเหล่านี้ อยู่ในสังกัดของหน่วยราชการต่าง ๆ ดังนี้

กรมประชาสัมพันธ์	131	สถานี
สำนักผู้บัญชาการทหารสูงสุด	15	สถานี
กองทัพบก (รวมทั้งวิทยุเคลื่อนที่เฉพาะกิจ 11 สถานี)	139	สถานี
กองทัพเรือ	21	สถานี
กองทัพอากาศ	36	สถานี
กรมตำรวจ	44	สถานี
อสมท.	62	สถานี
ส่วนราชการอื่น	40	สถานี

(ประกอบด้วย กรมไปรษณีย์โทรเลข 9 สถานี กรมอุตุนิยมวิทยา 5 สถานี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 4 สถานี กระทรวงศึกษาธิการและกรมประมงแห่งละ 3 สถานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สำนักพระราชวังและสำนักงานเลขาธิการรัฐสภาแห่งละ 2 สถานี นอกจากนั้นคือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น กรุงเทพมหานครกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงการต่างประเทศ และกรมเจ้าท่า มีแห่งละ 1 สถานี)

สถานีวิทยุกระจายเสียงในประเทศไทยเท่าที่ปรากฏตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบันนี้ แม้จะมีการแบ่งแยกเป็นสถานีวิทยุส่วนกลางและท้องถิ่นอย่างชัดเจนแต่ยังไม่มีสถานีใดที่ดำเนินงานในลักษณะวิทยุกระจายเสียงชุมชน ซึ่งมีสภาพเป็นสื่อมวลชนสำหรับชุมชนอย่างแท้จริง

2. หน้าที่และอิทธิพลของสื่อมวลชน

วิทยุกระจายเสียงชุมชน แม้ว่าจะมีเป้าหมายในการส่งกระจายเสียงที่แคบกว่าวิทยุกระจายเสียงทั่วไป แต่ยังมีสภาพเป็นสื่อมวลชนทุกประการ เพราะมีเป้าหมายการส่งสารไปสู่มวลชน ซึ่งอยู่ในตำบลหมู่บ้านใกล้เคียงกัน ผู้ฟังจะสามารถรับรู้ข่าวสารในชุมชนของตนพร้อม ๆ กับการรับรู้ข่าวสารจากภายนอกชุมชน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนหมุนเวียนของข่าวสารขึ้นเป็นสังคมข่าวสารในระดับท้องถิ่น

โดยหน้าที่ของสื่อมวลชนแล้วสื่อมวลชนทุกประเภทจะมีหน้าที่หลัก 4 ประการ คือ การให้ข่าวสาร (Informing) การชักจูงใจ (Persuasion) การให้การศึกษา (Educational function) และการให้ความบันเทิง (Entertainment) การสื่อสารที่ผ่านทางสื่อมวลชนนี้ จะเรียกว่า การสื่อสารมวลชน (Mass Communication) ชาร์ล.อาร์. ไรท์ (Charles R. Write) กล่าวถึงลักษณะของการสื่อสารมวลชนไว้ว่า ผู้ส่งสารจะปฏิบัติงานในรูปขององค์การที่สลับซับซ้อน อาศัยการแบ่งงานกันทำอย่างกว้างขวางและมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินกิจการสูง^๘ สำหรับลักษณะของสารจะเป็นการสื่อสารในลักษณะสาธารณะ รวดเร็ว และไม่ยั่งยืน สื่อที่ใช้คือสื่อมวลชน ส่วนผู้รับสารจะมีเป็นจำนวนมาก มีความแตกต่างกันและไม่เป็นที่รู้จักกัน

สำหรับอิทธิพลของสื่อมวลชนนั้น ประมวศ สตเวทิน ได้สรุปไว้ในหนังสือหลักนิเทศศาสตร์ว่า

1. อิทธิพลของสื่อมวลชนที่มีต่อประชาชนนั้น ไม่ใช่อิทธิพลโดยตรง หากแต่เป็นอิทธิพลโดยอ้อมเพราะมีปัจจัยต่าง ๆ ที่สะกิดกันอิทธิพลของสื่อมวลชน ได้แก่ ความมีใจโน้มเอียงของผู้รับสาร การเลือกของผู้รับสาร อิทธิพลของบุคคลในการกระจายตัวของข่าวสาร และลักษณะของธุรกิจด้านสื่อมวลชน
2. จากปัจจัยในข้อ 1 ประชาชนจึงไม่ได้สัมผัสสื่อมวลชนด้วยจิตว่างเปล่า ตรงกันข้ามประชาชนกลับมีความคิดเห็น ทศคติ ท่าทีดั้งเดิมของตน รวมทั้งได้รับอิทธิพลจากบุคคลและสถาบันสังคมต่าง ๆ อยู่ก่อนแล้ว อิทธิพลของสื่อมวลชนต่อประชาชน จึงเป็นเพียงผู้สนับสนุน คือ จะสนับสนุนทัศนคติ รสนิยม ความมีใจโน้มเอียง ตลอดจนแนวโน้มด้านพฤติกรรมของประชาชนให้มีความเข้มแข็งและพร้อมที่จะแสดงให้ปรากฏออกมา เมื่อมีแรงจูงใจเพียงพอ หรือเมื่อโอกาสเหมาะสม
3. ในบางกรณี สื่อมวลชนอาจทำหน้าที่เป็นผู้เปลี่ยนแปลงประชาชนได้เช่นกัน อิทธิพลนี้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีความโน้มเอียงที่จะเปลี่ยนแปลงอยู่ก่อนแล้ว
4. สื่อมวลชนสามารถสร้างทัศนคติและค่านิยมใหม่ให้เกิดแก่ประชาชนได้ในกรณีที่บุคคลนั้น ๆ ไม่เคยมีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้นมาก่อน อย่างไรก็ตาม ทัศนคติ

^๘ Charles R. Write , Mass Communication : A Sociological Perspective (New York : Rondon House Inc , 1975) : หน้า 7

และค่านิยมใหม่นี้ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลผู้นั้นรับสารที่เสนอเรื่องราวในแนวเดียวกัน บ่อย ๆ ซ้ำ ๆ ซาก ๆ เท่านั้น อิทธิพลของสื่อมวลชนในแง่นี้จึงมีลักษณะสะสม มิใช่ อิทธิพลที่ก่อให้เกิดผลในทันทีทันใด^๙

ในกระบวนการสื่อสารมวลชนนั้น หากพิจารณาในแง่ของการแพร่กระจายตัวของ ข่าวสาร จะมีความเชื่อใน 3 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 เชื่อว่าสื่อมวลชนมีอิทธิพลโดยตรงต่อประชาชน ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีเก่า มีความเชื่อกันว่า อิทธิพลของสื่อมวลชนมีผลต่อผู้รับอย่างชัดเจน จึงเกิดทฤษฎีที่เรียกว่า "ทฤษฎีกระสุนปืน" (bullet theory) หรือแบบจำลองเข็มฉีดยา (Hypodermic needle Model) นักทฤษฎีบางคนเรียกทฤษฎีนี้ตามแบบจำลองในเชิงจิตวิทยาว่า "ทฤษฎี สิ่งเร้าและการตอบสนอง" (S-R theory)^{๑๐}

ลักษณะที่ 2 การสื่อสารแบบสองขั้นตอน (Two - step Flow of Communication) ลาซาร์สเฟลด์และคณะ (Lazarsfeld, P. and others) ได้เสนอสมมติฐานจากผลการวิจัยการเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา เมื่อปีคริสต์ศักราช 1940 ว่าข่าวสารจากสื่อมวลชนมักจะไม่ได้ไปถึงผู้รับโดยตรงเสมอไป บางครั้งอาจจะไปถึงผู้รับสารในลักษณะกระบวนการสองทอด คือ ในขั้นแรกจะเข้าถึงบุคคลในสังคมส่วนหนึ่ง แล้วบุคคลเหล่านี้จะส่งไปยังบุคคลอื่น ๆ อีกทอดหนึ่ง ลาซาร์สเฟลด์และคณะได้สรุปผลการวิจัยของเขาว่า ความคิดต่าง ๆ มักจะไหลผ่านจากวิทยุกระจายเสียงหรือสิ่งพิมพ์ไปยังผู้นำความคิดเห็น และจากผู้นำความคิดเห็นต่อไปยังกลุ่มประชากรที่มีความกระตือรือร้นน้อยกว่า อย่างไรก็ตามกรีนเบิร์ก (Greenberg, B.S.) ได้ศึกษาการแพร่กระจายของข่าวสารและได้เสนอแบบจำลองรูปโค้งตัว J แสดงความสัมพันธ์ ระหว่างอัตราจำนวนผู้รู้เหตุการณ์ทั้งหมดกับจำนวนผู้ได้รับเหตุการณ์จากแหล่งข่าวอื่นที่ไม่ใช่สื่อมวลชนเช่น จากสื่อบุคคล เป็นต้น โดยกรีนเบิร์กได้แบ่งลักษณะข่าวออกเป็น 3 กลุ่ม คือข่าวที่มีความสำคัญสำหรับคนกลุ่มน้อย ข่าวสำคัญสำหรับบุคคลทั่วไป และข่าวด่วนที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง จากแบบจำลองที่เขาพบนี้

^๙ ประมะ สตเวทิน , หลักนิเทศศาสตร์ , พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : 2531) : หน้า 139 - 143

^{๑๐} พีระ จิรโสภณ , "ทฤษฎีการสื่อสารมวลชน" ใน หลักและทฤษฎีการสื่อสาร , พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2529) : หน้า 620

แสดงให้เห็นเด่นชัดว่า สาธารณชนรับรู้เหตุการณ์ที่เป็นข่าวต่าง ๆ จากสื่อมวลชนเป็นส่วนใหญ่ มีเพียงบางส่วนที่รับรู้จากบุคคลอื่น สำหรับข่าวสำคัญมากจะแพร่กระจายปากต่อปากอย่างรวดเร็วและกว้างขวางมาก ¹¹

ลักษณะที่ 3 เป็นการสื่อสารแบบหลายขั้นตอน (Multi - step Flow of Communication) คือ ข่าวสารจากผู้ส่งสารจะถูกถ่ายทอดมายังผู้ถ่ายทอดสารมายังผู้นำความคิดเห็นและถ่ายทอดไปสู่ประชาชนเป็นลำดับ

บอลล์-โรคิช และเดเฟลอร์ (Ball - rokeach, S.J. and De Fleur, M.L.) กล่าวว่า การที่สื่อสารมวลชนจะมีผลต่อผู้รับสารหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของตัวแปร 3 หน่วย คือ ระบบสื่อมวลชน ผู้รับสาร และระบบสังคม การที่ข่าวสารจากสื่อมวลชนจะมีอิทธิพลต่อความรู้สึก ความเชื่อและการกระทำของผู้รับสารเมื่อใดนั้น ขึ้นอยู่กับระดับความพึ่งพา (Dependency) ของผู้รับสารที่มีต่อข่าวสารจากสื่อมวลชน ¹²

นอกจากนั้น เดเฟลอร์ ยังได้แสดงกรอบแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับอิทธิพลของสื่อต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยการพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นตัวแปรแทรก (Intervening Variables) ระหว่างสื่อซึ่งเป็นตัวกระตุ้น (Stimulus) กับพฤติกรรม การตอบสนอง (Response) โดยแยกเป็นทฤษฎีต่าง ๆ คือ

1. ทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล (The Individual Differences Theory) ทฤษฎีนี้เชื่อว่าการที่มนุษย์เรียนรู้ต่าง ๆ กัน มีสภาวะแวดล้อมที่เติบโตขึ้นมาต่างกัน เป็นผลให้เกิดรูปแบบทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ ประกอบกันเป็นบุคลิกภาพ ส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน โครงสร้างทางบุคลิกภาพเหล่านี้ จะมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดพฤติกรรม แบบของการรับรู้หรือการเรียนรู้ของมนุษย์ในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตลอดจนการรับข่าวสารที่ต่างกัน

¹¹ B.S. Greenberg, "Person-to-Person Communication in the Diffusion of News Event" Journalism Quarterly , 1964 , เล่มที่ 41 : หน้า 489 - 94

¹² S.J. Ball-Rokeach and M.L. DeFleur, "A Dependency Model of Mass-Media Effects" Communication Research , 1976 , เล่มที่ 3 : หน้า 3 - 21

2. ทฤษฎีการจัดลำดับชั้นในสังคม (The Social Categories Theory) ทฤษฎีนี้ได้แยกแยะบุคคลในสังคมออกเป็นกลุ่ม โดยยึดถือเพศ อายุ รายได้ สถานภาพทาง เศรษฐกิจและสังคมมารวมเข้าไว้ในกลุ่มเดียวกัน และถือว่ามีโครงสร้างทางสังคมใกล้เคียงกัน ตัวแปรเหล่านี้มีผลต่อการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน และเป็นตัวแปรแทรก ระหว่างพฤติกรรม การเปิดรับข่าวสารและปฏิกิริยาตอบสนองที่คล้าย ๆ กัน

3. ทฤษฎีความสัมพันธ์ทางสังคม (The Social Relationship Theory) ทฤษฎีนี้กล่าวถึงความสัมพันธ์ภายในกลุ่มว่ามีอิทธิพลต่อการสื่อสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำ ความคิดเห็นในสังคมจะเป็นบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการแพร่กระจายข่าวสาร ความคิด และการตัดสินใจยอมรับของบุคคลในสังคมนั้น

4. ทฤษฎีบรรทัดฐานทางวัฒนธรรม (The Cultural Norms Theory) ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญของบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมและเหตุการณ์แวดล้อมในสังคมว่ามีผลต่อ พฤติกรรมเพราะ โดยปกติแล้วบุคคลย่อมประพฤติตามแนวบรรทัดฐานของสังคม สื่อที่มีเนื้อหา สาระเป็นไปตามบรรทัดฐานอย่างใดอย่างหนึ่ง จะมีผลให้บุคคลคล้อยตาม ¹³

รอเจอร์ส และชูเมคเกอร์ (Everett M. Rogers with F. Floyd Shoemaker) กล่าวว่าสื่อมวลชนสามารถนำข่าวสารไปยังผู้รับจำนวนมากได้อย่างรวดเร็ว เป็นการเพิ่มพูนความรู้และแพร่กระจายข่าวสาร รวมทั้งเปลี่ยนทัศนคติที่บุคคลมีอยู่ได้ ¹⁴ ขณะเดียวกัน วิลเบอร์ แชรรมม์ (Wilbur Schramm) ก็ได้เสนอแนะให้มีการใช้สื่อมวลชน ร่วมกับสื่อบุคคลว่าจะให้ผลในการพัฒนาสูง ¹⁵ ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของรอเจอร์ส ที่ว่าเมื่อใช้สื่อทั้งสองร่วมกัน เพื่อส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันแล้ว สื่อบุคคล และสื่อ มวลชนจะเป็นพลังสำคัญต่อกระบวนการความทันสมัย ¹⁶

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹³ Melvin L. De Fluer , Theories of Mass Communication (New York : David McKay Company Inc, 1970) : หน้า 118 - 154

¹⁴ Everett M. Rogers with F. Flolyd Shoemaker, Communication of Innovations (New York : The Free Press , 1971) : หน้า 145

¹⁵ Wilbur Schramm "Channels and Audience" ใน Handbook of Communication (Chicago : Rand Menally College Publishing Company , 1973) : หน้า 125

¹⁶ Rogers with Svenning , Modernization Among Peasants : The Impact of Communication (New York : Holt , Rinehart and Winston , Inc; 1969) : หน้า 126 - 127

3. พฤติกรรมการเปิดรับสารของผู้ฟัง

จากบทบาทของสื่อมวลชนดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่ามีบทบาทที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนของบุคคลผู้รับสารและมีบทบาทต่อสังคม บทบาทดังกล่าวนี้จะสัมฤทธิ์ผลมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการเปิดรับสารของประชาชน แรงผลักดันให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเลือกรับสื่อ นั้น เมอร์ริลล์ และโลเวนสไตน์ (John C. Merrill and Ralph L. Lowenstein)¹⁷ ได้สรุปไว้ว่าเกิดจากปัจจัยพื้นฐาน 4 ประการคือ

1. ความเหงา สื่อมวลชนเป็นเพื่อนแก้เหงาได้ดี เพราะไม่สร้างแรงกดดันในการสนทนา หรือทางสังคมแก่ผู้รับ

2. ความอยากรู้อยากเห็น มนุษย์ทุกคนอยากรู้อยากเห็น โดยเริ่มจากสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวที่สุดไปจนถึงสิ่งที่อยู่ห่างตัวเองมากที่สุดเป็นลำดับ ซึ่งสื่อมวลชนสามารถที่จะตอบสนองในสิ่งเหล่านี้ได้

3. ประโยชน์ใช้สอยของตนเอง (Self - aggrandizement) มนุษย์ทุกคนจะเสาะแสวงหาและใช้ข่าวสารให้เป็นประโยชน์แก่ตัวเอง ทั้งในแง่ของการเสริมสร้างบารมี การช่วยให้ตนเองสะดวกสบายหรือสนุกสนานบันเทิง ซึ่งสื่อมวลชนสามารถทำให้ในสิ่งเหล่านี้ได้ วิลเบอร์ แชรรมม์ (Wilbur Schramm) ได้ให้หลักทั่วไปอันเป็นเหตุผลของการเลือกข่าวคนย่อมจะเลือกสื่อที่ใช้ความพยายามน้อยที่สุด (Least effort) และได้ประโยชน์ตอบแทนดีที่สุด (Promise of reward)¹⁸

4. ลักษณะเฉพาะของสื่อมวลชนทั่วไป ผู้รับข่าวสารแต่ละคนจะหันเข้าหาลักษณะเฉพาะบางอย่างจากสื่อที่จะสนองความต้องการและทำให้ตนเองเกิดความพึงพอใจ

ในการที่สื่อมวลชนจะมีอิทธิพลเหนือผู้รับสารมีสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่ต้องคำนึงถึงคือความมีพลัง เบตติงฮาาส (Erwin P. Bettinghaus)¹⁹ ได้สรุปถึงพลังผู้ส่งสารจากแนวความคิดของจาคอบสัน (Jacobson) ว่า

¹⁷ John C. Merrill, and Ralph L. Lowenstein, Media Messages and Men : New Perspective in Communication (New York : David Meday Company Inc, 1971) : หน้า 134 - 135

¹⁸ Wilbur Schramm, "How Communication Works" ใน Wilbur Schramm (ed) The Process and Effects of Mass Communication (Urbana : University of Illinois Press, 1954) : หน้า 3 - 26

¹⁹ Erwin P. Bettinghaus, Persuasive Communication (New York : Holt, Rinehart and Winston, Inc, 1980) : หน้า 100

1. ผู้ส่งสารที่สามารถครอบครองการสื่อสารได้มากจะมีพลังมาก และมีอิทธิพลเหนือผู้อื่นใดมาก

2. ผู้ส่งสารที่มีข้อมูลมากที่สุดในเรื่องหนึ่งเรื่องใดจะเป็นผู้ส่งสารที่มีพลัง

3. ผู้ส่งสารที่ให้สัญญาณกับผู้รับสารได้ในการเสนอข่าวสารตามที่ผู้รับสารต้องการจะมีอิทธิพลสูง

4. ในกรณีที่ผู้ส่งสารเป็นผู้ที่ประสบผลสำเร็จในชีวิต และเป็นที่ยอมรับหรือนิยมจากผู้อื่นจะเป็นผู้ส่งสารที่มีพลัง

4. บทบาทและหน้าที่ของวิทยุกระจายเสียง

สำหรับสื่อมวลชนที่สำคัญเป็นที่ยอมรับกันทั่วโลก ได้แก่ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อมวลชนที่สำคัญยิ่งในทุกสังคม เพราะมีข้อได้เปรียบหลายประการที่ วิรัช อภิรตันกุล ได้สรุปได้ดังนี้

1. วิทยุสามารถแผ่กระจายรัศมีครอบคลุมไปในบริเวณพื้นที่ที่กว้างขวางมาก ในท้องที่ทุกหนทุกแห่งที่คลื่นวิทยุเข้าไปถึงได้

2. วิทยุมีความรวดเร็วมาก สามารถรายงานข่าวสด หรือข่าวด่วนที่สำคัญที่เกิดขึ้นได้ในทันที

3. วิทยุมีผลทางจิตวิทยาสูงเพราะน้ำเสียง จังหวะ สีสาวในการพูด การอ่าน มีผลทางจิตวิทยาในการเข้าถึงประชาชน สามารถเร้าอารมณ์หรือจูงใจได้ง่าย

4. การฟังวิทยุแม้ว่าจะต้องใช้สมาธิอยู่บ้างก็ตาม แต่ก็ไม่ต้องใช้สมาธิมากเหมือนสื่ออื่น ๆ บางประเภท ดังนั้น ขณะฟังวิทยุอยู่อาจจะทำงานอื่น ๆ ไปด้วยอย่างสบายอารมณ์โดยไม่เสียงาน

5. วิทยุมีความน่าเชื่อถือมากในความรู้สึกของประชาชนทั่วไป เพราะสถานีวิทยุกระจายเสียงต่าง ๆ เป็นสถานีของทางราชการ

6. วิทยุเข้าถึงประชาชนได้ทุกระดับชั้นประชาชนที่ไม่รู้หนังสือก็รับฟังข่าวสารได้ วิทยุจึงเป็นเครื่องมือสื่อสารที่ใช้กันมากในประเทศด้อยการพัฒนาหรือประเทศที่ยากจน เพื่อให้ความรู้ และการศึกษาแก่ประชาชน

7. วิทยุสามารถเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และติดตามรายงานเหตุการณ์นั้นได้ตลอดไป โดยไม่ต้องมีกระบวนการที่ยุ่งยากนัก

8. วิทยุมีความใกล้ชิดกับผู้ฟังมาก สามารถนำวิทยุพกติดตัว ฟังได้ทุกเวลา และแทบทุกหนทุกแห่ง

9. เครื่องรับวิทยุราคาถูกลงและมีราคาถูกลงมากเมื่อเทียบกับสื่อมวลชนบางประเภท นอกจากจะมีราคาถูกลงแล้วยังมีอายุการใช้งานค่อนข้างนาน ²⁰

จากจุดเด่นของวิทยุกระจายเสียงดังกล่าว เป็นผลให้วิทยุกระจายเสียงนอกจากจะเป็นสื่อมวลชนแล้วยังมีศักยภาพสูงมาก ในการนำมาใช้เป็นสื่อเพื่อการพัฒนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานีวิทยุท้องถิ่นซึ่งมีลักษณะการดำเนินงานเพื่อกลุ่มเป้าหมายเฉพาะที่แคบกว่าวิทยุกระจายเสียงในส่วนกลาง จึงสามารถใช้เป็นช่องทางให้เกิดการสื่อสารเพื่อสนับสนุนการพัฒนา (Development Support Communication หรือ DSC) โครงการพัฒนาต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะการสื่อสารเพื่อสนับสนุนการพัฒนานั้นจะมีประสิทธิภาพต่อเมื่อมีเป้าหมายที่แคบและเฉพาะเจาะจง ²¹ อย่างไรก็ตามหากจะพิจารณาถึงบทบาทของวิทยุกระจายเสียงในฐานะสื่อเพื่อการพัฒนาแล้ววิทยุกระจายเสียงควรมีบทบาทหน้าที่ดังนี้

1. หน้าที่และบทบาทในการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศเพื่อกระตุ้นแรงเร้าให้เกิดบรรยากาศของความต้อต้องการในการพัฒนาของผู้ฟัง ขณะเดียวกันก็ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในโครงการพัฒนาต่าง ๆ อย่างถูกต้อง ข่าวสารเหล่านี้ยังมีบทบาทในการเป็นสายใยเชื่อมโยงระหว่างผู้บริหารกับประชาชน การให้ข่าวสารที่เพียงพอผ่านทางสื่อวิทยุนี้จะช่วยเตรียมความพร้อมและผลักดันให้เกิดการพัฒนาไปข้างหน้าด้วยความร่วมมือร่วมใจ เพราะมีความเข้าใจอันดี และมุ่งเป้าหมายเดียวกัน

2. หน้าที่ในการให้การศึกษาและความรู้ ในการพัฒนาประเทศ สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือความรู้ของประชาชนเป็นหลักสำคัญ การที่ประชาชนมีความรู้ จะช่วยให้การพัฒนาเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม เพราะในการพัฒนานั้นจะเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นใน 2 ระดับ ระดับแรก คือ เกิดความทันสมัย ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลที่มีวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป มีการดำรงชีวิตที่สลับซับซ้อนขึ้น มีการ

²⁰ วิรัช อภีรรัตนกุล, การประชาสัมพันธ์ฉบับสมบูรณ์ (กรุงเทพมหานคร : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2529) : หน้า 284

²¹ Neville Jayaweera, Rethinking Development Communication (Singapore : AMIC, 1987) : หน้า xviii - xix

ใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ มากขึ้น ส่วนในระดับสังคม รายได้ของประชากรเพิ่มขึ้นและมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น โดยใช้วิธีการผลิตที่ทันสมัยขึ้น ตลอดจนมีสถาบันสังคมที่ดีขึ้น ดังนั้นการที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้ง 2 ระดับดังกล่าว ย่อมขึ้นอยู่กับความรู้ที่ประชาชนจะได้รับเป็นสำคัญ การให้ความรู้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโครงการพัฒนาต่าง ๆ อย่างเพียงพอ จะช่วยให้ลดความสับสนและเกิดแนวทางพัฒนาที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

3. ทำหน้าที่ในการปรับประสานเพื่อดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ วัฒนธรรม ค่านิยม และทัศนคติที่ดั้งเดิมของสังคม ทั้งนี้ในการพัฒนาย่อมนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงเสมอ การเปลี่ยนแปลงนั้น ย่อมกระทบถึงเอกลักษณ์ วัฒนธรรม ค่านิยมและทัศนคติที่ประชาชนได้ยึดถือ การเปลี่ยนโดยทำลายสิ่งที่ดีงามของสังคมนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่คุ้มค่า การประสานในส่วนดีและพัฒนาควบคู่ไปกับสิ่งใหม่ให้กลมกลืนกัน เป็นสิ่งที่พึงประสงค์ของทุกสังคม วิทยุในฐานะสื่อมวลชนที่เป็นผู้นำทางความคิดจึงต้องมีบทบาทหน้าที่ในเรื่องนี้โดยตรง เพื่อสร้างสังคมที่มีความสอดคล้องและดำรงอยู่ได้

5. การใช้วิทยุกระจายเสียงในลักษณะสื่อเพื่อการพัฒนา

อย่างไรก็ตามในการใช้วิทยุกระจายเสียงเพื่อการพัฒนาประเทศนั้น มีลักษณะต่างจากการใช้สื่อมวลชนเพราะเป้าหมายไม่เหมือนกัน สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาจะมุ่งเป้าหมายไปสู่ประชาชนเฉพาะในพื้นที่ แต่สื่อมวลชนโดยทั่วไปนั้นมุ่งเพื่อการสื่อสารกับประชาชนโดยไม่จำกัดพื้นที่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพของแต่ละสื่อ ในฐานะที่วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่ง หากจะนำมาใช้เพื่อการพัฒนาจึงต้องคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนและเนื้อหาเป็นประโยชน์ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่น การใช้วิทยุกระจายเสียงที่มีกำลังส่งต่ำในลักษณะของวิทยุกระจายเสียงชุมชนจึงมีโอกาที่จะเป็นสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาได้มาก เพราะพื้นที่ที่ต้องการสื่อเพื่อการพัฒนาจะต้องการเนื้อหาในเชิงรายละเอียดหรือในเชิงให้ความรู้ขณะเดียวกันพื้นที่การรับฟังอื่น ๆ จะต้องการเพียงรับรู้สิ่งที่จะเกิดขึ้นเท่านั้น สำหรับแนวทางในการใช้สื่อมวลชนในการพัฒนาประเทศนั้น จุมพล รอดคำดี ได้เสนอแนะไว้ในหนังสือสื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา ดังนี้

1. การใช้สื่อมวลชนในการพัฒนาประเทศ ควรจะมีการวางแผนการใช้ที่ชัดเจน ทั้งระยะสั้นและระยะยาว การพัฒนาเฉพาะพื้นที่จำเป็นต้องมีแผนการใช้สื่อมวลชนในลักษณะ "สื่อมวลชนสำหรับชุมชน" (Community Mass Media) โดยอาศัยความร่วมมือของคนในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องมากกว่าอาศัยคนที่มาจากส่วนกลาง หรือมาจากพื้นที่อื่นการวางแผนการใช้สื่อมวลชนในชุมชนคงจะต้องวางแผนใช้สื่อผสมผสานกับสื่ออื่น ๆ และเน้นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ใช่สื่อมวลชนจะเป็นยาวิเศษขนานเดียวที่แก้ปัญหาได้ทุกเรื่อง

2. การลงทุนทางด้านสื่อมวลชนนั้น จะต้องมีการที่จะเปิดโอกาสให้สื่อมวลชนในชุมชนขยายการลงทุนเพิ่มขึ้นได้ โดยมีหลักประกันที่จะไม่ให้สื่อมวลชนส่วนกลางขยายอิทธิพลในสภาพเครือข่าย (Network) เข้าไปครอบงำสื่อมวลชนในชุมชนได้ อย่างไรก็ตามถ้ารัฐบาลมีมาตรการที่จะให้สื่อมวลชนมีเพียงไม่กี่บริษัทหรือหน่วยงานรัฐก็ต้องมองถึงเครือข่าย หรือสาขาที่จะขยายออกไปนั้นน่าจะกำหนดที่เครือข่ายเพียงบางช่วงบางเวลาหรือบางคอลัมน์หรือบางหน้าของหนังสือพิมพ์เท่านั้น เวลาส่วนใหญ่หรือหน้าหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ควรจะเป็นของชุมชนที่เครือข่าย หรือสาขาไปตั้งอยู่มากกว่า และดำเนินการเช่นเดียวกันกับสื่อมวลชนสำหรับชุมชนที่ได้กล่าวมาแล้ว

3. ถ้าดำเนินการแก้ปัญหาตามข้อที่ 2 แล้ว การไหลของข่าวสารจากส่วนกลางก็จะมีน้อยลง แต่จะเกิดการแลกเปลี่ยนข่าวสารกันมากขึ้น ด้วยวิธีการดังกล่าวนี้จะเป็นการสร้างความสะดวกของข่าวสารระหว่างเมืองหลวงกับชนบทได้ดี

4. การเสนอเนื้อหาข่าวสารของสื่อมวลชน นอกเหนือจากการปฏิบัติโดยทั่วไป น่าจะพิจารณาถึงสิ่งเหล่านี้ด้วยคือ

4.1 มีข้อมูล ข้อเท็จจริงที่ลึกซึ้ง และชัดเจนมากที่สุด ลักษณะข่าวเจาะลึก (News in depth)

4.2 มีลักษณะจูงใจให้มาก แต่ไม่ใช่เป็นการโฆษณาหาเสียง หรือนำความสำคัญตัวบุคคลจนขาดการเน้นความสำคัญที่งานพัฒนา

4.3 ควรให้ความสำคัญในเรื่องการค้นคว้า วิจัย และข้อเสนอแนะในเชิงวิชาการ และประสบการณ์ที่มีค่าแก่การนำไปปฏิบัติ เช่น บุคคล หรือ ผลงานของบุคคลที่ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพด้านใดด้านหนึ่งในท้องถิ่นนั้น ๆ เป็นต้น

4.4 ข้อมูลตัวเลขบางอย่าง ย่อมจูงใจได้ดีกว่าการเอ่ยถึงโดยไม่มีหลักฐาน

4.5 การเสนอข้อคิดเห็นใด ๆ ก็ตาม ควรจะเสนอความเห็นทั้งสองด้าน ทั้งด้านบวกและด้านลบ เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมกับผู้รับสาร

5. สื่อมวลชนในชุมชน ควรจะเป็นผู้ที่เข้าใจแนวนโยบายการพัฒนาท้องถิ่นของตนเป็นอย่างดีและควรประสานงานกับหน่วยงานที่รับผิดชอบอยู่เสมอ ไม่ใช่ นั่งคิดเอง เขียนเองโดยไม่ทราบข้อเท็จจริง ²²

²² จุมพล รอดคำดี , สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2532) : หน้า 25 - 26

6. รูปแบบการจัดวิทยุกระจายเสียงชุมชน

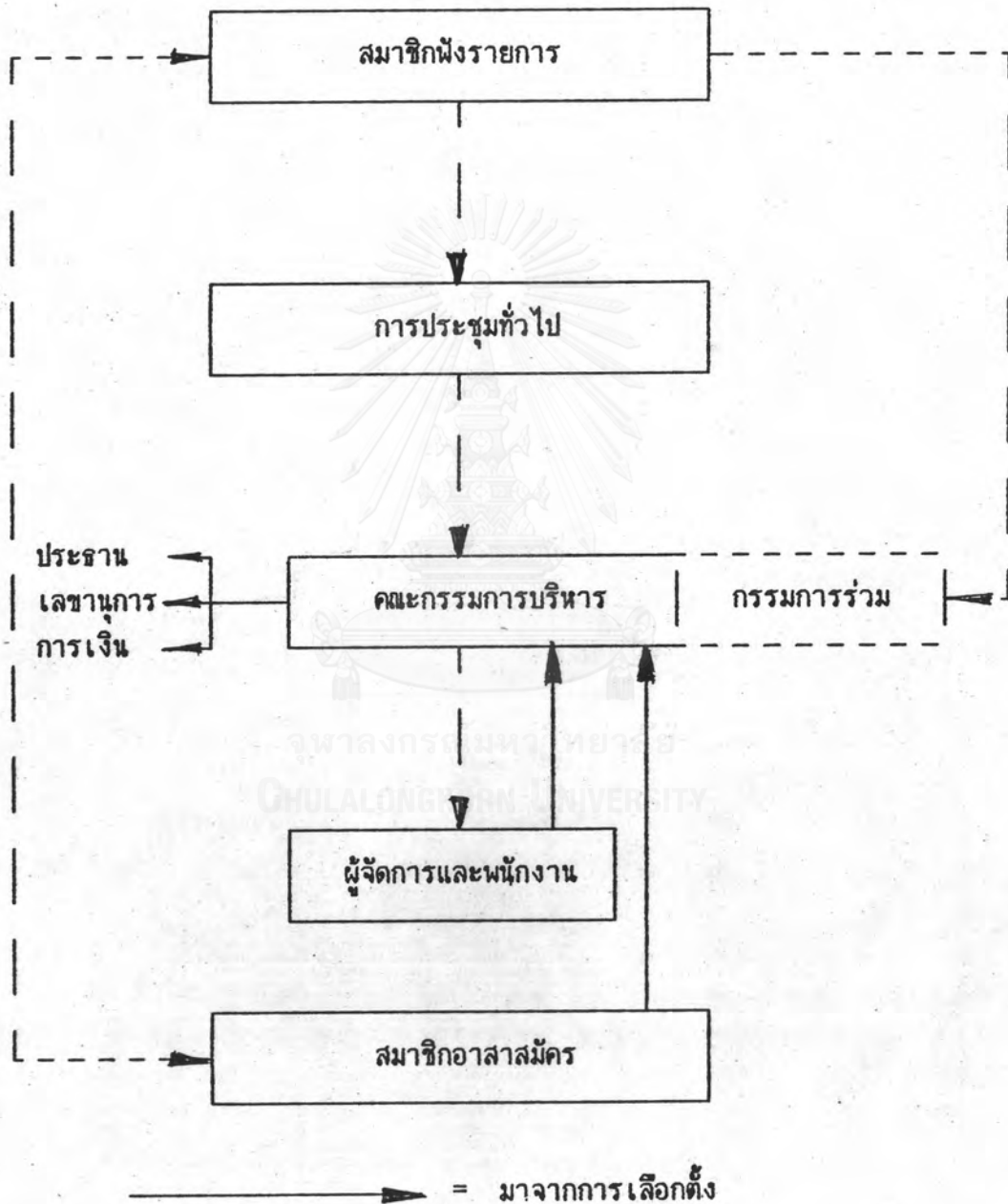
วิทยุกระจายเสียงชุมชนที่ได้รับความนิยมและทดลองขึ้นในประเทศต่าง ๆ นั้น แม้ว่าจะมีหลักการที่ตรงกันว่าเป็นการดำเนินการกระจายเสียงสำหรับวิทยุท้องถิ่นที่เป็นไปตามความต้องการของผู้ฟังเป็นหลัก แต่ในการดำเนินการนั้น ในแต่ละประเทศจะแตกต่างกันออกไป โดยไม่มีรูปแบบที่เป็นสากลชัดเจน ในหลักการของวิทยุกระจายเสียงชุมชนของประเทศอังกฤษนั้น ในปีพุทธศักราช 2522 กลุ่มสื่อสารชุมชน (Community Communication Group) ได้ยกร่างกฎของการกระจายเสียงชุมชนขึ้น โดยมีสาระรวม 10 ข้อ ดังนี้

การกระจายเสียงชุมชนควร

1. สนองตอบชุมชนท้องถิ่นและ / หรือความสนใจของชุมชนเป็นหลัก
2. เป็นรูปแบบของการไม่แสวงหากำไร
3. มีการบริหาร และนโยบายรายการที่จัดทำขึ้นโดยคณะกรรมการบริหาร ซึ่งเป็นตัวแทนจากกลุ่มสนใจต่าง ๆ ในชุมชนร่วมกับพนักงานการกระจายเสียง ซึ่งเป็นลูกจ้างหรืออาสาสมัคร
4. ให้บริการข่าวสาร การศึกษา และความบันเทิง รวมทั้งทำให้เกิดการสื่อสาร 2 ทาง สำหรับความคิดเห็นที่ขัดแย้ง
5. ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งรวมทั้งเงินยืมจากท้องถิ่น จากสปอตโฆษณาที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนในช่วงเวลาที่จำกัดและเงินกองทุนที่จากส่วนกลางและท้องถิ่น
6. ยอมรับให้พนักงานกระจายเสียงที่จ้างไว้ร่วมในสหภาพ มีความคล่องตัวในการทำงานและอนุญาตให้ใช้อาสาสมัครในที่ที่เหมาะสม
7. พยายามกระทำให้เกิดความเสมอภาค ในโอกาสการจ้างงาน สำหรับผู้หญิง และกลุ่มเชื้อชาติ หรือชนกลุ่มน้อยในสังคม
8. ต้องเตรียมให้ประชาชนได้รู้ถึงสิ่งอำนวยความสะดวกในการฝึกอบรมในการผลิตและการส่งเผยแพร่ข่าวสาร
9. เนื้อหารายการที่ส่งกระจายเสียงต้องเป็นเนื้อหาหลักจากสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่น
10. มีนโยบายรายการที่กระตุ้นให้เกิดการพัฒนา การมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย ต่อต้านปัญหาชาตินิยม เผด็จนิยม และทัศนคติที่แตกแยกอื่น ๆ ²³

²³ Simon Partridge Not the BBC/IBA The case for community radio (London : Comedia Publishing Group, 1982): หน้า 14

ถึงแม้รูปแบบการจัดสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน ในลักษณะที่เป็นสากลยังไม่มีความชัดเจน พาร์ททริคัล ได้เสนอโครงสร้างที่น่าจะเป็นไปได้ในการดำเนินการวิทยุกระจายเสียงชุมชน โดยได้จำลองมาจากโครงสร้างของบริษัทข่าวแห่งหนึ่งในกรุงลอนดอน ที่ออกหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นที่เป็นประชาธิปไตย และไม่ใช้รูปแบบของการค้า ดังในที่ปรากฏในผังจำลองดังต่อไปนี้

แผนภูมิ : แสดงโครงสร้างวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่จำลองจากโครงสร้างบริษัทข่าว

การประชุมทั่วไป

- เพื่อจัดทำนโยบายทั่วไปของสถานี
- เลือกคณะกรรมการบริหารจากคนฟัง
- ตรวจสอบบัญชีการเงิน

คณะกรรมการบริหาร

- จ้างผู้จัดการทั่วไปและพนักงาน
- ตัดสินข้อถกเถียงระหว่างพนักงานกับผู้ฟัง
- กำกับดูแลนโยบายของสถานี

ผู้จัดการและพนักงาน

- บริหารสถานีวันต่อวัน
- ผลิตรายการ , โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับข่าว และข่าวสารต่าง ๆ
- บำรุงรักษาอุปกรณ์
- ฝึกอบรมอาสาสมัคร
- เลือกคณะกรรมการบริหารที่เป็นตัวแทนของคนกลุ่มน้อย

สมาชิกอาสาสมัคร

- สนับสนุนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการช่วยเหลือองค์กรและจัดทำรายการ
- อาจจะเป็นผู้เลือกตัวแทนเพื่อเป็นกรรมการบริหาร

กรรมการร่วม

- จ้างโดยคณะกรรมการบริหาร เพื่อเป็นตัวแทนของคนกลุ่มน้อย เช่น กลุ่มเชื้อชาติ คนที่ด้อยโอกาส ซึ่งอาจจะไม่ได้เป็นตัวแทน²⁴

7. การศึกษาความเป็นไปได้ (feasibility study) ในการทดลองวิทยุกระจายเสียงชุมชนในประเทศไทย

ในระหว่างเดือนมิถุนายน - กันยายน พุทธศักราช 2533 ผู้วิจัยได้ศึกษาความเป็นไปได้ในการทดลองวิทยุกระจายเสียงชุมชนสำหรับชนบทชานเมืองจันทบุรี ผลการศึกษาในครั้งนี้เป็นข้อมูลที่สำคัญในการกำหนดรูปแบบการทดลองวิทยุกระจายเสียงชุมชนขึ้น ซึ่งมีผลการศึกษาโดยสรุปดังนี้

²⁴ เรื่องเดียวกัน , หน้า 42 - 43

7.1 สถานที่ที่จะทำการทดลอง

ได้เลือกสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี ระบบ เอฟ.เอ็ม. ความถี่ 90.25 เมกกะเฮิรตซ์ เป็นสถานที่ที่จะทำการทดลองเนื่องจากมีความเหมาะสมหลายประการกล่าวคือ

1. เป็นสถานที่ที่มีกำลังส่งต่ำ โดยมีกำลังส่ง 1 กิโลวัตต์ ทำให้มีกลุ่มเป้าหมายที่แคบ ซึ่งตรงกับหลักการของวิทยุกระจายเสียงชุมชน
2. กลุ่มผู้ฟังเป้าหมายสามารถติดต่อกับสถานีฯ ได้สะดวกเป็นประชาชนในเขตชานเมือง โดยมีระยะทางห่างจากสถานีในรัศมี 6-10 กิโลเมตร

สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี ระบบ เอฟ.เอ็ม. ความถี่ 90.25 เมกกะเฮิรตซ์ ตั้งอยู่ที่ถนนเสียบเนิน ตำบลวัดใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ออกอากาศวันจันทร์-วันศุกร์ ตั้งแต่เวลา 05.45-23.00 น. ออกอากาศวันเสาร์-อาทิตย์และวันหยุดราชการ ระหว่าง 05.45-13.30 น. และ 17.00-23.00 น.

รายการต่าง ๆ ที่ออกอากาศในปัจจุบัน ประกอบด้วย

รายการข่าว	ร้อยละ	31.50
รายการความรู้	ร้อยละ	11.93
รายการบันเทิง	ร้อยละ	56.57 ²⁵

จากการเดินทางไปศึกษาสภาพความพร้อมของสถานี เมื่อวันที่ 2 และ 13 กันยายน พุทธศักราช 2533 สถานีมีความพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการทดลองวิทยุกระจายเสียงชุมชน

7.2 ข้อมูลเกี่ยวกับจังหวัดจันทบุรี

ในเอกสารบรรยายสรุปจังหวัดจันทบุรี ได้สรุปข้อมูลที่สำคัญ ๆ ของจังหวัดไว้ว่า

²⁵ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดจันทบุรี ประวัติสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี . เอกสารโรเนียว 2533

ที่ตั้ง

จังหวัดจันทบุรี ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ระหว่างเส้นรุ้งที่ 12 - 13 องศาเหนือ และเส้นแวงที่ 101 - 102 องศาตะวันออก พื้นที่ทั้งจังหวัด 3,961,250 ไร่ โดยมีอาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อกับจังหวัดชลบุรี
ทิศใต้	ติดต่อกับอ่าวไทย
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับประเทศกัมพูชา และ
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับจังหวัดระยอง

ลักษณะภูมิประเทศ ทางด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกเป็นป่าไม้ ภูเขาและที่เนินสูงเป็นส่วนใหญ่ซึ่งอยู่สูงจากระดับน้ำทะเล 30-150 เมตร ส่วนทางด้านทิศใต้เป็นชายฝั่ง มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มบางแห่งเป็นอ่าว แหลม และหาดทราย สูงจากระดับน้ำทะเล 1 - 5 เมตร โดยทั่วไปแล้วเป็นจังหวัดที่มีฝนตกชุกปีละ 6 เดือน ปริมาณน้ำฝนโดยเฉลี่ย 2,397.1 มิลลิเมตร/ปี อุณหภูมิเฉลี่ย 28.7 องศาเซลเซียส และความชื้น เฉลี่ยร้อยละ 83.4

จังหวัดจันทบุรีมีพื้นที่ป่าไม้ 2,045,370.75 ไร่ หรือร้อยละ 51.63 ของพื้นที่ พื้นที่เกษตร 1,496,515 ไร่ หรือร้อยละ 37.78 นอกนั้นเป็นพื้นที่อยู่อาศัย อุตสาหกรรมการเลี้ยงสัตว์ และพื้นที่ว่างเปล่าจำนวน 419,364.25 ไร่ หรือร้อยละ 10.59 ของพื้นที่ทั้งหมด

ประชากร

จากการสำรวจประชากรเมื่อเดือนพฤษภาคม พุทธศักราช 2533 จังหวัดจันทบุรี มีประชากรทั้งสิ้น 431,033 คน จำนวน 55,036 ครัวเรือน เป็นเพศชาย 219,924 คน และเพศหญิง 211,109 คน ร้อยละ 13.40 อยู่ในเขตเทศบาล นอกนั้นอยู่ในชนบทนอกเขตเทศบาล เกือบทั้งหมดจะนับถือศาสนาพุทธคือร้อยละ 94.78 ร้อยละ 3.70 นับถือศาสนาคริสต์ ร้อยละ 0.11 นับถือศาสนาอิสลาม และประมาณร้อยละ 1.41 นับถือศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ซิกข์ และอื่น ๆ

การศึกษา

สถานศึกษาในจังหวัดจันทบุรี มีสถานศึกษาของรัฐระดับอุดมศึกษา 4 แห่ง ระดับมัธยมศึกษา 14 แห่ง และระดับประถมศึกษา 235 แห่ง นอกจากนี้ยังมีสถานศึกษาระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษาเอกชนอีก 17 แห่ง

การสาธารณสุข

จังหวัดจันทบุรีมีสถานบริการสาธารณสุขทั้งสิ้น 104 แห่ง สัดส่วนนายแพทย์ต่อประชากร 1 : 4186 คน อัตราการเกิดปี 2532 คิดเป็นร้อยละ 1.76 จากการสำรวจภาวะโภชนาการในเด็กอายุต่ำกว่า 4 ปี พบว่ามีภาวะโภชนาการปกติ จำนวน 21,533 คน คิดเป็นร้อยละ 87.02 ภาวะทุพโภชนาการระดับ 1 จำนวน 3,160 คน คิดเป็นร้อยละ 12.77 และภาวะทุพโภชนาการระดับ 2 จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 0.21 ส่วนระดับ 3 ไม่พบ

แรงงาน

ทางด้านโครงสร้างแรงงานของจังหวัด จากการสำรวจเมื่อเดือนมิถุนายน พุทธศักราช 2532 พบว่า จังหวัดจันทบุรีมีประชากรที่มีอายุต่ำกว่า 11 ปี จำนวน 119,560 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 28 และมีประชากรที่มีอายุเกิน 11 ปี จำนวน 307,440 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 72 ในจำนวนผู้มีอายุเกิน 11 ปีขึ้นไปนั้น เป็นผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงาน จำนวน 204,900 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 66.65 ซึ่งในจำนวนผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงานนี้ มีงานทำ 201,900 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 98.54 ส่วนคนว่างงาน มี 3,000 คน หรือร้อยละ 1.46 ของผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงาน

อาชีพ

ชาวจันทบุรี ร้อยละ 79.25 ประกอบอาชีพด้านการเกษตร รองลงมา ได้แก่ การประกอบอาชีพในภาคเอกชน ร้อยละ 14.63 และรับราชการร้อยละ 6.12 ซึ่งสามารถแยกออกได้ตามลักษณะอาชีพ ดังนี้

ภาคการเกษตร เป็นอาชีพที่สำคัญที่สุด ปีพุทธศักราช 2532 ทำรายได้รวมถึง 4.5 พันล้านบาท ประกอบด้วย

1. ยางพารา เป็นพืชเศรษฐกิจที่ปลูกมากเป็นอันดับหนึ่ง มีพื้นที่เพาะปลูก 418,354 ไร่ จำนวนนี้ประมาณครึ่งหนึ่งเริ่มให้ผลผลิตแล้ว สามารถผลิตยางพาราได้ 35,001 ตัน คิดเป็นมูลค่า 595.1 ล้านบาท

2. ทุเรียน เป็นพืชเศรษฐกิจที่ปลูกมากเป็นอันดับที่ 2 แต่ทำรายได้เป็นอันดับ 1 คือ 1,519.1 ล้านบาท โดยมีพื้นที่เพาะปลูก 191,254 ไร่

3. เงาะ เป็นพืชเศรษฐกิจที่ปลูกมากเป็นอันดับที่ 3 มีเนื้อที่เพาะปลูก 171,430 ไร่ ผลผลิตมีจำนวน 148,580 ตัน มูลค่า 742.9 ล้านบาท

4. พริกไทยมีเนื้อที่เพาะปลูก 20,277 ไร่ ผลผลิตจำนวน 11,215 ตัน มูลค่า 414.9 ล้านบาท
5. ผลไม้อื่น ๆ ได้แก่ มังคุด ลางสาด มะพร้าว มะม่วง มะขาม ฯลฯ มีเนื้อที่เพาะปลูก 114,894 ไร่ ผลผลิตคิดเป็นมูลค่า 424.04 ล้านบาท
6. ข้าวและพืชไร่ เป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่งของจังหวัดจันทบุรี มีเนื้อที่เพาะปลูก 509,934 ไร่ หรือร้อยละ 34.07 มีผลผลิตมูลค่า 817.6 ล้านบาท พืชไร่ที่สำคัญได้แก่ ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข้าวนาปี และมันสำปะหลัง นอกจากนี้ยังมีการปลูกฝ้าย ถั่วชนิดต่าง ๆ และสับปะรด

อาชีพทางด้านการประมง นับว่าเป็นอาชีพที่สำคัญรองลงมาจากกสิกรรม โดยมีผู้ประกอบการด้านประมง จำนวน 35,841 คน 11,947 ครอบครัว คิดเป็นร้อยละ 17.75 ของผู้มีงานทำ มีเรือประมง 3,432 ลำ ทำการประมงทั้งน้ำจืดและน้ำเค็ม โดยมีท่าเทียบเรือประมงจำนวน 10 แห่ง และโรงงานอุตสาหกรรมสัตว์น้ำ 31 โรงงาน นอกจากนี้ยังมีการเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำในเขตพื้นที่อำเภอเมือง ชลุม แหลมสิงห์ และอำเภอท่าใหม่ ในพื้นที่ 121,022 ไร่ โดยมีเกษตรกรที่เลี้ยงกุ้ง 2,271 คน

ส่วนในภาคอุตสาหกรรม มีโรงงานจำนวน 595 โรงงาน ส่วนใหญ่เป็นโรงงานด้านอุตสาหกรรมเกษตร มีคนงานทั้งสิ้นเมื่อเดือนมิถุนายน พุทธศักราช 2533 จำนวน 4,147 คน

นอกจากนั้นในด้านพาณิชย์กรรม การทำเหมืองพลอย เจียรไนพลอยและค้าพลอย ก็นับว่าเป็นอาชีพที่สำคัญเช่นเดียวกันมีปริมาณเงินหมุนเวียนในธุรกิจมากและทำให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างรวดเร็วเมื่อ เดือนมิถุนายน พุทธศักราช 2533 จังหวัดมีสถานประกอบการภาคธุรกิจการค้า รวม 5,244 แห่ง

ทางด้าน การปกครอง จังหวัดจันทบุรีแบ่งพื้นที่การปกครองเป็น 6 อำเภอ กับ 2 กิ่ง ประกอบด้วย อำเภอเมืองจันทบุรี อำเภอท่าใหม่ อำเภอแหลมสิงห์ อำเภอมะขาม อำเภอชลุม อำเภอโป่งน้ำร้อน กิ่งอำเภอสอยดาว และกิ่งอำเภอแก่งหางแมว รวม 67 ตำบล 603 หมู่บ้าน

การพัฒนาจังหวัด

ทางด้าน การพัฒนาชนบทจากผลการสำรวจข้อมูล กษช.2 ค ในปี 2531 จังหวัดจันทบุรี มีระดับการพัฒนา ดังนี้

ระดับการพัฒนาล้าหลัง 147 หมู่บ้าน หรือ ร้อยละ 27.63

ระดับการพัฒนาปานกลาง 302 หมู่บ้าน หรือ ร้อยละ 56.77

ระดับการพัฒนาก้าวหน้า 83 หมู่บ้าน หรือ ร้อยละ 15.60

สำหรับการพัฒนาจังหวัดนั้น ในปีพุทธศักราช 2533 ประกอบด้วย

แผนงานตามนโยบายรัฐบาล โดย 6 กระทรวงหลัก ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงอุตสาหกรรมและกระทรวงพาณิชย์ รวมทั้งสิ้น 514 โครงการเป็นเงิน 337,225,552 บาท ประกอบด้วย การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน 304 โครงการ เป็นเงิน 81,446,953 บาท การพัฒนาผลผลิตรายได้และการมีงานทำ 40 โครงการเป็นเงิน 84,591,939 บาท การพัฒนาแหล่งน้ำ 72 โครงการ เป็นเงิน 82,326,916 บาท การพัฒนาสาธารณสุข และการอนามัย 14 โครงการ เป็นเงิน 78,016,330 บาท และการพัฒนาความรู้และการศึกษา 84 โครงการ เป็นเงิน 10,342,508 บาท

นอกจากนี้ยังมีแผนงานที่จังหวัดริเริ่มขึ้นเอง โครงการศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และโครงการจัดตั้งศูนย์รวบรวมและกระจายผักผลไม้ เพื่อตลาดภายในและส่งออก

งานพัฒนาที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ จังหวัดจันทบุรี ได้รับการคัดเลือกให้เป็นจุดทดลองการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจของจังหวัด ซึ่งกรอ.จังหวัดจันทบุรีได้จัดทำแผนชี้นำการพัฒนาเศรษฐกิจ ระหว่างปีพุทธศักราช 2533-2535 ประกอบด้วยแผนหลัก 4 แผน คือ

1. แผนพัฒนาอุตสาหกรรมการเกษตร โดยเน้นการพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง การพัฒนาพืชผลการเกษตร และนิคมอุตสาหกรรมการเกษตร
2. แผนพัฒนาอัญมณี เน้นการจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมอัญมณีและเครื่องประดับ และการส่งเสริมการผลิตพลอย
3. แผนพัฒนาการท่องเที่ยว เน้นการปรับปรุงสาธารณูปโภคพื้นฐานในบริเวณสถานที่ท่องเที่ยวและการพัฒนาเส้นทางคมนาคมสู่สถานที่ท่องเที่ยว
4. แผนพัฒนาการพาณิชย์ เน้นพัฒนาการตลาด และการส่งเสริมความรู้ด้านการพาณิชย์แก่ผู้ประกอบการ

ปัญหาของจังหวัดจันทบุรี

1. ปัญหาการบุกรุกทำลายป่า มีการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เพื่อทำเหมืองพลอย การตัดไม้ การประกอบอาชีพการเกษตร และการเลี้ยงสัตว์ เป็นจำนวนเนื้อที่ถึง 922,283.75 ไร่หรือเป็นเนื้อที่ร้อยละ 48.26 ของพื้นที่ป่าสงวนทั้งหมดในจันทบุรี จังหวัดได้ดำเนินการแก้ไขโดยใช้มาตรการป้องกันปราบปรามควบคู่กับมาตรการฟื้นฟูสภาพป่า

2. ปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในฤดูแล้ง ในปีพุทธศักราช 2533 ได้เกิดปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรในฤดูแล้งทุกอำเภอ ยกเว้นอำเภอเมืองจันทบุรี เกิดการขาดแคลนน้ำเพื่อการบริโภค

3. ปัญหาการถือครองที่ดินของเกษตรกร เกษตรกรถือครองที่เป็นแปลงเล็กแปลงน้อยบางส่วนที่ยากจนยังไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำให้ไม่สามารถใช้เป็นหลักทรัพย์ค้ำประกันการกู้ยืมเงินมาลงทุน

นอกจากนั้น กรอ.จันทบุรี ยังได้สรุปถึงปัญหาสำคัญไว้รวม 7 ประการ คือ

1. การลดค่ากระแสไฟฟ้าเพื่อการเกษตร สำหรับชาวสวนผลไม้ เกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงกุ้ง และผู้ประกอบการผลิตเพื่อการส่งออกทุกประเภท

2. ปัญหาระบบทางน้ำของการเพาะเลี้ยงชายฝั่ง

3. การพัฒนาที่พักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

4. การจัดเก็บผลไม้ไม่ถูกวิธี ทำให้ผลผลิตไม่เป็นที่ยอมรับในต่างประเทศ

5. ปัญหาโทรศัพท์มีไม่เพียงพอกับความต้องการของภาคธุรกิจเอกชน

6. การลดต้นทุนการผลิตผลไม้

7. ปัญหาผลไม้ราคาตกต่ำ ในข้อนี้กรอ.จันทบุรีได้เน้นให้ส่งเสริมความร่วมมือกับสื่อมวลชนทุกแขนงในจังหวัดทั้งภาครัฐและเอกชน ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ข่าวสารด้านการตลาดแก่เกษตรกรด้วย ²⁶

7.3 สื่อมวลชนที่สำคัญในจังหวัดจันทบุรี

1. หนังสือพิมพ์จากส่วนกลาง เป็นสื่อที่ได้รับความนิยมมากในเขตเมือง โดยมีหนังสือพิมพ์จากส่วนกลางเกือบทุกฉบับจำหน่าย สำหรับหนังสือพิมพ์ส่วนท้องถิ่น จะออกตามรายปักษ์ หรือออกตามงวดการออกของสลากกินแบ่งรัฐบาล ที่มียอดจำหน่ายสูงสุดคือหนังสือพิมพ์เอกรัฐ มียอดจำหน่าย 4,000 ฉบับต่องวด

²⁶ จังหวัดจันทบุรี , บรรยายสรุปจันทบุรี (จันทบุรี : สำนักงานจังหวัดจันทบุรี , 2533) : หน้า 1 - 21

2. สถานีวิทยุกระจายเสียง มีสถานีวิทยุกระจายเสียงที่สามารถรับฟังได้
อย่างชัดเจน รวม 10 สถานี คือ

1. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรุงเทพมหานคร
2. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี ระบบ
เอ.เอ็ม.
3. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี ระบบ
เอฟ.เอ็ม.
4. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เพื่อการศึกษา จังหวัด
จันทบุรี
5. สถานีวิทยุกองทัพภาคที่ 1 จันทบุรี
6. สทท.4 จันทบุรี ระบบ เอ.เอ็ม.
7. สทท.4 จันทบุรี ระบบ เอฟ.เอ็ม.
8. ทหารอากาศ จันทบุรี ระบบ เอ.เอ็ม.
9. ทหารอากาศ ๑16 จันทบุรี ระบบ เอฟ.เอ็ม.
10. อสมท จันทบุรี ระบบ เอฟ.เอ็ม.

3. สถานีโทรทัศน์จากส่วนกลาง ทุกช่องรับชมได้ โดยแต่ละช่องจะมีความ
ชัดเจนแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ที่ชัดเจนมากคือสถานีโทรทัศน์สีกองทัพช่อง 7 ช่อง 5
และไทยทีวีสีช่อง 9

4. เคเบิลทีวี. เป็นสื่อที่ได้รับความนิยมสูงมากในเขตเมือง มีบริษัทที่
ดำเนินการรวม 2 บริษัท คือ

4.1 ซี.ที.วี. (บริษัทโทรทัศน์ทางสายจันทบุรี จำกัด) เริ่มดำเนินการ
แพร่ภาพเมื่อปีพุทธศักราช 2527 มีจำนวนสมาชิกประมาณ 4,๐๐๐ ราย อัตราค่าสมาชิก
เดือนละ 18๐ บาท หรือ 3 เดือน 5๐๐ บาท ออกอากาศวันละ 24 ชั่วโมง จำนวน
6 ช่อง ประกอบด้วยข่าว สารคดี บันเทิง การ์ตูน กีฬา และรายการสำหรับแม่บ้าน
รายการมีทั้งที่ผลิตเองคือข่าว บันทึกจากโทรทัศน์ส่วนกลางทุกช่องรวมทั้งภาพยนตร์ ได้รับความ
นิยมในเขตเมืองสูงมาก และกำลังมีเป้าหมายที่จะขยายพื้นที่บริการออกไปในเขตพื้นที่
อำเภอขลุง จังหวัดจันทบุรี สถานีดังกล่าวมีเรืออากาศตรี ฉลาด วรรณทร เป็นเจ้าของ

4.2 ซี.ที.ซี. เป็นของนายวรวัชชัย อนามพงษ์ เริ่มแพร่ภาพออกอากาศ
เมื่อปีพุทธศักราช 2529 มีสมาชิกประมาณ 2,3๐๐ ราย ส่วนใหญ่อยู่ในเขตเมืองขึ้นนอก
อัตราค่าสมาชิกเช่นเดียวกับของซี.ที.วี. ดำเนินการออกอากาศตลอด 24 ชั่วโมง จำนวน

6 ช่อง ประกอบด้วย ชาว สารคดี บ้านเทิง การ์ตูน และกีฬา โดยเฉพาะข่าวท้องถิ่นและบ้านเทิงได้รับความนิยมสูงมาก รายการมีทั้งที่ผลิตเอง บันทึกจากโทรทัศน์ส่วนกลาง และภาพยนตร์ เช่นเดียวกับของ ซี.ที.วี. ในอนาคตบริษัทจะขยายการให้บริการแก่สมาชิกในเขตพื้นที่อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี ต่อไป

7.4 ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มผู้ฟังเป้าหมาย

ได้ทำการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของกลุ่มผู้ฟังเป้าหมาย ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสภาพเศรษฐกิจสังคม พฤติกรรมการเปิดรับสื่อ สภาพปัญหาท้องถิ่น และข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดวิทยุกระจายเสียงชุมชน โดยสุ่มตัวอย่างจำนวน 172 คน จากหมู่บ้าน 4 ทิศทางรอบสถานี ผลการศึกษาที่สำคัญ ๆ มีดังนี้

เกี่ยวกับสื่อที่ชาวบ้านมีอยู่ สื่อหลักจะเป็นวิทยุและโทรทัศน์ โดยร้อยละ 97.70 ระบุว่ามีการรับวิทยุ ตั้งแต่ครอบครัวยุค 1 - 5 เครื่อง ส่วนใหญ่จะเป็นเครื่องรับวิทยุทั้งระบบ เอ.เอ็ม. และระบบ เอฟ.เอ็ม. คือร้อยละ 94.2 ครอบครัวยุคที่มีเฉพาะเครื่องรับระบบ เอ.เอ็ม. อย่างเดียวมีร้อยละ 5.8 ทางด้านเครื่องรับโทรทัศน์นั้น ร้อยละ 94.2 ระบุว่ามีการรับโทรทัศน์ระหว่าง 1 - 6 เครื่อง มีเพียงร้อยละ 5.8 เท่านั้นที่ระบุว่าไม่มีเครื่องรับโทรทัศน์ ส่วนหนังสือพิมพ์นั้นส่วนใหญ่คือร้อยละ 71.5 จะไม่ได้รับประจำ มีเพียงร้อยละ 26.7 ที่รับประจำ วันละ 1 ฉบับ และร้อยละ 1.7 ที่รับวันละ 2 ฉบับ

เกี่ยวกับพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ ร้อยละ 94.2 ระบุว่าฟังวิทยุ ร้อยละ 95.9 ระบุว่าชมโทรทัศน์ และร้อยละ 64.5 ระบุว่าอ่านหนังสือพิมพ์ และเมื่อย้อนไปดูถึงค่าเฉลี่ยของเวลาในการเปิดรับสื่อในวันที่ผ่านมา ปรากฏว่าการฟังวิทยุเฉลี่ยแล้วคนละ 2 ชั่วโมง 39 นาที การชมโทรทัศน์คนละ 3 ชั่วโมง 24 นาที สำหรับการอ่านหนังสือพิมพ์เฉลี่ยแล้วคนละ 12 นาที แสดงว่าชาวบ้านเปิดรับสื่อหลายทาง และสื่อที่มีบทบาทสูงสุดคือ โทรทัศน์

จากพฤติกรรมการเปิดรับสื่อของชาวจังหวัดจันทบุรีนี้ จะเห็นได้ชัดเจนว่าชาวจังหวัดจันทบุรีถูกรอบงำโดยสื่อจากส่วนกลาง และหากพิจารณาลึกไปถึงเนื้อหาของสื่อจากส่วนกลาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโทรทัศน์ซึ่งมีอิทธิพลสูงสุดต่อชาวบ้านนั้น โทรทัศน์จากส่วนกลางทั้ง 5 เครือข่าย ล้วนทำหน้าที่ตอบสนองต่อนโยบาย อุดมการณ์ทางการเมืองและสนับสนุนการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐบาล หรือกล่าวได้ว่าทำหน้าที่เป็นเครื่องมือของรัฐบาลตามแนวความคิดในทฤษฎีครอบงำของสื่อมวลชน (Gramsci) ชาวในประเทศจึงมุ่งเสนอข่าวเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ระดับสูง หรือผู้ที่มีความสำคัญระดับชาติ และข่าว

ส่วนใหญ่จะเป็นข่าวในเมืองหลวง²⁷ ในด้านการไหลเวียนของข่าวในรายการข่าวโทรทัศน์เป็นไปในลักษณะการไหลจากส่วนกลางหรือเมืองหลวงไปสู่ส่วนภูมิภาคเป็นส่วนใหญ่ มีข่าวจำนวนน้อยมากที่เป็นการไหลของข่าวท้องถิ่นสู่เมืองหลวง หรือท้องถิ่นสู่ท้องถิ่นด้วยตนเอง

นอกจากนั้น ในแง่เนื้อหายังขาดความสมดุล เพราะมุ่งเสนอข่าวการเมืองเป็นหลัก และข่าวที่เสนอไม่สามารถครอบคลุมข่าวเกี่ยวกับทุกท้องถิ่นได้ทำให้ไม่เอื้อต่อการพัฒนาตนเองของท้องถิ่น²⁸

สำหรับความนิยมในการฟังวิทยุซึ่งสามารถรับฟังได้ชัดเจนถึง 10 สถานี ปรากฏว่า สถานีในระบบ เอฟ.เอ็ม. ได้รับความนิยมสูงกว่าสถานีในระบบ เอ.เอ็ม. สถานีที่ได้รับความนิยมสูงสุด คือ อสมท จันทบุรี (ระบบ เอฟ.เอ็ม.) มีผู้ฟังประจำถึงร้อยละ 73.8 รองลงมาคือสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี ระบบ เอฟ.เอ็ม. และ สทท. 4 จันทบุรี ระบบเอฟ.เอ็ม. มีผู้ฟังประจำร้อยละ 44.8 เท่ากัน ส่วนสถานีในระบบ เอ.เอ็ม. ที่มีผู้ฟังสูงสุด คือ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี มีผู้ฟังประจำ ร้อยละ 18.6

รายการวิทยุที่ฟังประจำ ผู้ตอบได้ระบุไว้ทั้งสิ้น 35 รายการ รายการที่มีผู้ฟังประจำมากที่สุด คือรายการข่าว 6 โมงเช้าของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ซึ่งสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี ถ่ายทอดทั้งระบบ เอ.เอ็ม. และระบบ เอฟ.เอ็ม. มีผู้ฟังเท่ากับรายการตัวโน้ตติดปีกของอสมท. คือร้อยละ 12.8 เท่ากัน รองลงมาคือรายการตัวโน้ตร่ำเริงของอสมท. มีผู้ฟังร้อยละ 10.5 โดยมีผู้ตอบถึงร้อยละ 33.1 ที่บอกว่าไม่ได้ฟังรายการหนึ่งรายการใดเป็นการประจำ

สำหรับข่าวสารที่ได้รับในชีวิตประจำวันนั้น ผู้ตอบระบุว่าได้รับจากโทรทัศน์ส่วนกลางมากที่สุดร้อยละ 17.4 รองลงมาคือร้อยละ 11 ระบุว่าได้รับทั้งจากวิทยุส่วนกลางวิทยุในจังหวัดจันทบุรี และโทรทัศน์ส่วนกลาง ร้อยละ 9.9 ระบุว่าได้จากวิทยุในจังหวัด

²⁷ คุณากร เพชรคง , การวิเคราะห์ข่าวเมืองหลวง ข่าวท้องถิ่น และข่าวระดับชาติในรายงานข่าวโทรทัศน์ไทย วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต(กรุงเทพมหานคร : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2533) : หน้า 112 - 113

²⁸ เรื่องเดียวกัน อ้างแล้ว ; หน้า 114 - 117

จันทบุรี และโทรทัศน์ส่วนกลาง ร้อยละ 8.7 ระบุว่าได้จากวิทยุและโทรทัศน์ส่วนกลาง ร้อยละ 8.1 ระบุว่าจากวิทยุส่วนกลาง และจำนวนเดียวกันนี้ระบุว่าได้จากวิทยุในจันทบุรี โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ส่วนกลาง จึงเห็นได้ชัดเจนว่ากลุ่มผู้ฟังเป้าหมายการทดลองนี้มีการรับสื่อจากหลายทาง และสื่อที่มีอิทธิพลสูงที่สุดในการให้ข่าวสารกับชาวบ้านคือ โทรทัศน์จากส่วนกลางนั่นเอง

เกี่ยวกับวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี ระบบ เอฟ.เอ็ม. นั้น ผู้ตอบระบุว่าเคยฟังร้อยละ 73.8 และมีถึงร้อยละ 26.2 ที่ไม่เคยฟังมาก่อน ต่อคำถามที่ว่าหากจะทดลองจัดวิทยุกระจายเสียงชุมชนขึ้นที่สถานีดังกล่าว ส่วนใหญ่คือร้อยละ 76.8 เห็นด้วย และมีผู้ตอบว่ายินดีจะติดตามฟังเป็นประจำถึงร้อยละ 50.6 ให้ข้อคิดเห็นในการจัดรายการร้อยละ 28.5 เป็นอาสาสมัครช่วยจัดรายการร้อยละ 16.5 รวมทั้งการให้การสนับสนุนอื่น ๆ สำหรับเวลาที่ควรจัดนั้นส่วนใหญ่ไม่ได้บอกความเห็น เวลาที่มีผู้ออกความเห็นมากที่สุดคือ ช่วงระหว่าง 11.00 - 13.00 น. , 17.00 - 19.00 น. และ เวลา 05.00 - 07.00 น. คือร้อยละ 15.7 , 12.2 และ 11 ตามลำดับ

สำหรับเนื้อหาของรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่ควรจัดนั้นมีผู้ระบุว่าต้องการฟังเพลงถึงร้อยละ 73.9 รองลงมาคือข่าวท้องถิ่นร้อยละ 72.7 และความรู้ทั่วไปร้อยละ 56.4

จากการศึกษาความเป็นไปได้ในการทดลองวิทยุกระจายเสียงชุมชน ที่จังหวัดจันทบุรีนี้ จึงกล่าวได้ว่ามีความเหมาะสมที่จะทำการทดลองด้วยเหตุผล ดังนี้

1. ในส่วนของจังหวัดจันทบุรีมีปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาอยู่หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาการบุกรุกป่าสงวน ปัญหาการทำนาถุ้ง ปัญหาราคาผลผลิตหรือปัญหาแหล่งน้ำการเกษตรและปัญหาน้ำกินน้ำใช้ในเขตเมืองรอบนอก ปัญหาเหล่านี้ล้วนต้องสร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดขึ้นกับประชาชนท้องถิ่น เพื่อให้ความร่วมมือในการแก้ปัญหาอย่างจริงจังและมีทิศทางเดียวกัน จึงจำเป็นต้องใช้สื่อท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิทยุกระจายเสียงที่ดำเนินการในลักษณะวิทยุชุมชน เพราะสามารถเข้าถึงปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นที่แท้จริงได้

2. จังหวัดจันทบุรี มีความจำเป็นต้องใช้สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาเช่นเดียวกับจังหวัดอื่น ๆ ทั่วประเทศ นอกจากนั้นยังมีการดำเนินงานพัฒนาโดยแผนของกรอ. จังหวัดอีกส่วนหนึ่ง ซึ่งเป็นการระดมความคิดของภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างจริงจังจึงยิ่งมีความจำเป็นต้องใช้สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนา วิทยุกระจายเสียงชุมชนจะเป็นส่วนหนึ่งที่น่าจะใช้ เป็นสื่อเพื่อการพัฒนาได้เพราะมีกลุ่มเป้าหมายแคบและมีวัตถุประสงค์

ที่ชัดเจน ดังนั้นจึงมีความสอดคล้องกับนโยบายของจังหวัดที่จะดำเนินการ นอกจากนั้น จากผลการดำเนินการทดลองนี้ น่าจะได้รูปแบบของการใช้สื่อมวลชน เพื่อการพัฒนาอีกอย่างหนึ่งซึ่งจะเป็นผลประโยชน์ทางอ้อมที่เกิดขึ้น

3. จังหวัดจันทบุรี มีสื่ออื่น ๆ ที่เข้าถึงประชาชนได้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของโทรทัศน์จากส่วนกลาง วิทยุจากส่วนกลางและหนังสือพิมพ์ส่วนกลาง เป็นสื่อที่มีบทบาทในการให้ข่าวสารแก่ประชาชนในพื้นที่สูงมาก หรือแม้แต่ในเขตเมืองก็ได้รับอิทธิพลจากเคเบิลทีวี ซึ่งนำสื่อจากส่วนกลางขยายผลอีกทางหนึ่ง ทำให้เกิดภาวะการให้ข่าวสารแก่ผู้รับที่ขาดสมดุล ประชาชนขาดข่าวสารท้องถิ่นที่เพียงพอในชีวิตประจำวัน ดังนั้น วิทยุกระจายเสียงชุมชนที่จะทดลองนี้ จึงน่าจะเป็นประโยชน์ในแง่ของการทำให้ข่าวสารเกิดภาวะการไหลเวียนที่สมดุลมากขึ้น ซึ่งจะสามารถนำรูปแบบของวิทยุกระจายเสียงชุมชนนี้ไปแก้ไขปัญหาในพื้นที่ชนบทอื่น ๆ ได้ เพราะมีลักษณะปัญหาเกี่ยวกับการไหลเวียนข่าวสารนี้ คล้ายคลึงกัน

4. รูปแบบการจัดวิทยุกระจายเสียงชุมชนสอดคล้องกับความสนใจของประชาชนในพื้นที่ จากการสำรวจประชาชนกลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เห็นด้วยที่จะให้จัดทดลองขึ้น โดยยินดีที่จะสนับสนุนดังได้กล่าวแล้ว ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่จะได้รับความนิยมนจากผู้ฟังและสามารถแข่งขันกับสื่ออื่น ๆ ในท้องถิ่นได้

5. เวลาที่ออกอากาศที่ผู้ฟังส่วนใหญ่ระบุไว้ในช่วง 11.00 - 13.00 น. หรือแม้แต่ช่วงเวลาเย็น และเวลาเช้าที่มีผู้ระบุรองลงมาอยู่ในช่วงเวลาของการกระจายเสียงปกติของสถานีที่จะทำการทดลอง สำหรับเวลาที่เหมาะสมควรเป็นช่วงระหว่าง 11.00 - 13.00 น. เพราะจากการพูดคุยกับชาวสวนในพื้นที่ได้ข้อมูลตรงกันว่าชาวสวนนิยมที่จะกลับมารับประทานอาหารกลางวันที่บ้าน และไม่นิยมที่จะพักวิทยุติดตัวไประหว่างทำสวน เวลาที่จะฟังวิทยุได้ดีที่สุดจึงอยู่ในช่วงของเวลาอาหารกลางวัน

6. รูปแบบและเนื้อหารายการที่ผู้ฟังเป้าหมายระบุเป็นสิ่งที่สามารถจัดได้ โดยประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนในพื้นที่ ทั้งนี้มีความจำเป็นต้องตั้งบุคคลที่เป็นผู้นำทางความคิดของชุมชนเข้ามาร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารรายการ ซึ่งจะได้ข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของท้องถิ่นที่แท้จริง รวมไปถึงได้รับความร่วมมือในการประสานงานในพื้นที่ด้วย

นอกจากนั้น จากการพบปะพูดคุยกับบุคคลที่เกี่ยวข้องฝ่ายต่าง ๆ ยังได้ข้อมูลที่สนับสนุนการทดลอง ดังนี้

กลุ่มผู้นำความคิดเห็น

นายฉาย เวชสรรเสริญ กำนันตำบลคลองนารายณ์ กล่าวว่า วิทยุกระจายเสียงชุมชนจะมีประโยชน์ต่อชาวสวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความรู้ด้านการเกษตร และการปราบศัตรูพืช เวลาที่ควรจัดคือ 12.00 - 13.00 น. เพราะเป็นช่วงที่ชาวสวนกลับบ้านมารับประทานอาหารกลางวัน มีโอกาสที่จะฟังวิทยุได้ และยินดีที่จะถ่ายทอดเสียงรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนทางระบบเสียงตามสายที่มีอยู่ด้วย

นายจำนงค์ ชัยนาพฤกษ์ กำนันตำบลแสงทอง กล่าวว่าปัจจุบันนี้คนฟังวิทยุน้อยมาก เพราะคนหันมานิยมโทรทัศน์แทน รายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนน่าจะมีประโยชน์ที่จะดึงความสนใจจากชาวบ้านได้แต่จำเป็นต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้มีการฟังอย่างแพร่หลาย จึงจะเกิดผลดีต่องานพัฒนาท้องถิ่น

ทางด้านสถานี

นายประดิษฐ์ อูราสุข นายสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี กล่าวว่า จะจัดเวลาเพื่อการทดลองวิทยุกระจายเสียงชุมชนให้ และหากว่ารายการที่ทดลองนี้เป็นที่นิยมและเป็นประโยชน์ก็จะได้มอบหมายให้ฝ่ายรายการของสถานีดำเนินการต่อไป

หน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง

นายวิมล พวงทอง รองผู้ว่าราชการจังหวัดจันทบุรี ได้กล่าวสนับสนุนให้มีวิทยุกระจายเสียงชุมชนเพื่อเป็นสื่อกลางระหว่างราชการกับชาวบ้านที่แท้จริง โดยให้แนวคิดที่ว่า

- ควรใช้เวลาออกอากาศที่แน่นอน เช่นเดียวกับที่มีในต่างประเทศ โดยมีเนื้อหาที่ใกล้ตัวชาวบ้านและแก้ไขปัญหาชีวิตประจำวันที่ชาวบ้านประสบอยู่

- ลักษณะหมู่บ้านจะกระจายห่าง เพราะเป็นสวนผลไม้ วิทยุกระจายเสียงชุมชนจะช่วยในการสื่อสารถึงชาวบ้านได้ง่ายกว่าสื่ออื่น

- รายได้ของชาวบ้านจะอยู่ในเกณฑ์ดี โดยมีรายได้ต่อครอบครัว 17,000 บาท ต่อปีโดยเฉลี่ย แต่ก็ยังคงมีปัญหาแหล่งเสื่อมโทรม และคนที่อพยพมาจากจังหวัดอื่น

- สิ่งที่ต้องเน้นในการส่งวิทยุกระจายเสียงชุมชนควรมี 4 ประการ คือ เรื่องการทำสวนผลไม้ อัญมณี (เจียรไนพลอย) การเลี้ยงกุ้ง (เพราะการปล่อยน้ำเสียทำลายสภาพแวดล้อม และมีการบุกรุกป่าชายเลนซึ่งเป็นปัญหามาก) และปัญหาเกี่ยวกับโรคเอดส์ เพราะเริ่มมีการระบาดเข้าไปถึงชาวสวนอย่างรวดเร็ว

นายปรีชา เศรษฐเมธิกุล เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 7 สำนักงานจังหวัดจันทบุรี ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า

- กรรมการวิทยุกระจายเสียงชุมชนควรเป็นชาวบ้าน โดยไม่ควรมีเจ้าหน้าที่จากจังหวัดเข้าไป เพราะจะทำให้ชาวบ้านไม่กล้าแสดงความคิดเห็นเพราะเกรงใจ
- กรรมการวิทยุกระจายเสียงชุมชนควรร่วมกันร่างกติกา เพื่อเป็นกรอบในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ
- สำหรับความสนใจของชาวจันทบุรีแล้ว จะให้ความสนใจในเรื่องของอาชีพสูงมาก รายการจึงควรเน้นในเรื่องการส่งเสริมอาชีพ

นายกฤษฎา ทรงบัณฑิตย์ เจ้าหน้าที่บริหารงานพัฒนาชุมชน 6 สำนักงานพัฒนาการจังหวัดจันทบุรี ได้กล่าวถึงงานพัฒนาชุมชนว่าประกอบด้วย 3 โครงการใหญ่ คือ โครงการพัฒนาตามระบบ กชช โครงการตามข้อเสนอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด วิทยุกระจายเสียงชุมชน จะเป็นสื่อที่สามารถปลูกเร้าบรรยากาศของการพัฒนา และพร้อมที่จะให้การสนับสนุน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสนอผู้ช่วยจัดรายการที่มาจากคนในหมู่บ้าน เพราะมีความใกล้ชิดกับชาวบ้าน

นายสมชาติ วัฒนศรี ปลัดอาวุโสอำเภอเมืองกล่าวว่าวิทยุกระจายเสียงชุมชนจะช่วยด้านการปกครองได้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกระจายเสียงข่าวสารไปถึงประชาชนในพื้นที่ เพราะปัจจุบันข่าวสารจากทางราชการจะหยุดอยู่ที่กำนันผู้ใหญ่บ้าน ไม่ได้กระจายไปถึงลูกบ้านเพราะไม่มีการประชุม เนื่องจากต่างมีภาระในการทำมาหากิน สำหรับความร่วมมือจากชาวบ้านคิดว่าชาวบ้านจะให้ความร่วมมือด้วยดีเพราะเห็นประโยชน์

นายสรรเสริญ สร้อยระย้า ศึกษาธิการอำเภอเมือง ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าขณะนี้ทุกตำบลได้มีการฝึกอบรมพิธีกรหมู่บ้านไว้แล้ว พิธีกรเหล่านี้ทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารในหมู่บ้าน จะช่วยประชาสัมพันธ์โครงการโดยผ่านทางพิธีกรเหล่านี้

นายสีสวด เขมะบาล สาธารณสุขอำเภอเมือง ได้แสดงความเห็นว่ากรรมการวิทยุกระจายเสียงชุมชนควรจะเป็นผู้นำทางด้านอาชีพและผู้นำชุมชน และคิดว่าวิทยุกระจายเสียงชุมชนจะช่วยให้ข่าวสารด้านสาธารณสุขเข้าไปถึงกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น

สำหรับโรคภัยไข้เจ็บที่เป็นปัญหาในขณะนี้ ประกอบด้วย โรคทางเดินอาหาร มีเป็นอันดับ 1 รองลงมาคือไข้มาลาเรีย และอันดับ 3 คือ โรคเอดส์ ซึ่งได้แพร่เข้าไปถึงทุกตำบลแล้ว สำหรับส้วม ขณะนี้ทั้งอำเภอมีส้วมครบทุกบ้านแล้ว น้ำดื่ม น้ำใช้ก็ไม่มีปัญหาเช่นเดียวกัน จึงควรให้สหศึกษาด้านการบริโภคเป็นสำคัญ

ส่วนนายจิตร นรินทร์ เกษตรอำเภอเมือง กล่าวว่าปัญหาหลักทางด้านเกษตร
ในขณะนี้หลายประการประกอบด้วย

1. ผลไม้ไม่มีคุณภาพ เพราะชาวสวนถูกพ่อค้าให้ราคาล่อใจทำให้ตัดทุเรียนอ่อน
ออกจำหน่าย
2. ขาดการรวมกลุ่มและร่วมมือแก้ปัญหา
3. นิยมการขายผลไม้แบบเหมาไม่คัดเกรด
4. ขาดความรู้ ประสบการณ์ เช่น การรีดยาง
5. การใช้ยาฆ่าแมลงยังขาดความระมัดระวัง
6. การขาดแรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนงานกรีดยาง และเก็บพริกไทย
7. ต้นทุนวัตถุดิบราคาแพง
8. แหล่งน้ำเพื่อการเพราะปลูกมีไม่เพียงพอ เพราะพื้นที่สวนเพิ่มขึ้น ร้อยละ
2.85 ต่อปี

เกษตรอำเภอเมืองจันทบุรี ยินดีที่จะร่วมมือกับสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชนเพื่อ
ใช้วิทยุนี้เป็นสื่อเพื่อการพัฒนาอีกทางหนึ่ง

จากแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเหล่านี้เป็นข้อยืนยันที่ชัดเจนว่า
วิทยุกระจายเสียงชุมชน น่าจะเป็นรูปแบบกระจายเสียงของวิทยุท้องถิ่นรูปแบบหนึ่งที่เป็น
ไปได้ และจะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในแง่ของการสร้างสังคมข่าวสารสำหรับชาวชนบท
ชนเมือง จังหวัดจันทบุรี และเป็นสื่อเพื่อการพัฒนาได้ ทั้งนี้ต้องดำเนินการทดลองเพื่อ
ยืนยันหลักการของวิทยุกระจายเสียงชุมชนดังกล่าว และหารูปแบบที่เหมาะสมในการดำเนิน
งานต่อไป